

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav etnologie

Česká techno subkultura na přelomu století

Czech Techno Subculture on Change of the Century

Diplomová práce

Vypracoval: Daniel Zeman

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Pargač, CSc.

Datum odevzdání: srpen 2009

Rád bych zde poděkoval především mému vedoucímu PhDr. Janu Pargačovi, CSc. za jeho cenné rady a připomínky a také za ochotu a entusiasmus při tvorbě práce. Dále bych rád poděkoval Janu Kapustovi a Veronice Jelínkové za mnohé diskuse nad tématem práce.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedené literatury.

V Praze dne 29. srpna 2009

.....

Anotace

Techno subkultura se stala během minulého desetiletí medializovanou a hojně prezentovanou záležitostí. Policejní zásah na Czechteku 2005 přinesl ve vzrušené diskusi také otázku: Jaká je podstata technu? Následující mediální sprška neodborných vysvětlení vytvořila poptávku po serióznějším výkladu celého jevu. Předkládaná práce se snaží vysvětlit vznik fenoménu subkultur pomocí myšlenkového aparátu navrhnutého Van Gennepem a dále rozšířeného Victorem Turnerem. Tedy subkultury jsou vnímány jako archetypální pokračování iniciačních rituálů v moderní, industriální společnosti. Techno party je rituální způsob jak vytvořit antistrukturní pole a nastolit tak liminoidní prostředí ve kterém si dospívající uvědomují skrze změněné stavy vědomí svojí relativitu a utvářejí si postoje mezi sebou a v rámci společnosti. Jelikož každý společenský jev zastává více funkcí najednou, je nutné brát tuto interpretaci za jeden z možných způsobů vysvětlení. Dále je vzato v úvahu také dílo Michela Maffesoliho a idea neotribalismu. Práce rovněž zohledňuje vývoj subkultur od svého počátku až do současnosti, přičemž se opírá o studie birminghamského Center for Contemporary Cultural Studies a dále o postmoderní reakci na studie z 60. let v podání Davida Muggletona. Práce může sloužit díky terénnímu výzkumu jako nástin stručné historie české techno subkultury.

Klíčová slova: Techno, subkultura, Victor Turner, Liminoid, Communitas, Arnold van Gennep, rites de passage, mládež.

Abstract

Techno subculture has often been discussed in public and media in the last decade. Police intervention during CZECHTEK 2005 raised the question within the excited discussion: “What is the essence of techno”? The overflow of unprofessional explanations published in media, following the incident, created the demand on serious explanation of the phenomenon.

This work tries to explain the phenomenon of subcultures genesis with the help of theory outlined by Van Gennep and further extended by Victor Turner, i.e. subcultures are understood as archetypal continuation of initiation rituals in modern industrial society. Techno party is a ritual

way how to create the anti-structure area and establish a liminoid environment in which the adolescents realize their relativity through the changed status of mind and they develop the attitudes to each other as well as within the society. As any social phenomenon fulfils more functions at the same time, this interpretation must be considered as one of the possible explanations. Furthermore also the work of Michel Maffesoli and the idea of neotribalism are taken into consideration. This work also reflects the evolution of subcultures from the beginning to the present and at the same time it reflects the studies of the Centre for Contemporary Cultural Studies in Birmingham and also the post-modern response of David Muggleton studies. The work can be also regarded as the Czech techno subculture brief history outline.

Key words: Techno, subculture, Victor Turner, Liminoid, Communitas, Arnold van Gennep, rites de passage, youth.

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. Struktura a antistruktura.....	11
2.1 Iniciační rituály.....	13
2.2 Turnerovské inspirace.....	15
2.3 Jiný pohled	20
3. Pohledy vědy na dospívání v industriálních společnostech.....	23
3.1 CCCS.....	26
3.2 Postmoderní neo-kmeny.....	28
3.3 Subkultura, definice a vysvětlení.....	29
3.4 Jazz - první subkultura?.....	32
3.5 Trocha konceptuální nejistoty na závěr kapitoly.....	33
3.6 Qui bono?.....	34
4. Výzkum subkultur.....	35
4.1 Subkultura a ideální výzkumník.....	37
4.2 Internet a výzkum.....	38
5. Freetekno	40
5.1 Travellers.....	42
5.2 DIY.....	43
5.3 Sound systémy.....	45
5.4 Freeparty.....	49
5.5 Techno a hudba.....	50
5.6 Techno dress code.....	51
5.7 Drogy a techno.....	52
5.8 Internet a techno.....	54
6. Historie techna.....	56
6.1 Rave, Británie a Spiral Tribe.....	58
6.2 Počátky české scény, vývoj a inspirace.....	61
6.3 Techno jako rituál.....	67
7. Závěr.....	70

8. Slovník.....	72
9. Bibliografie.....	73
10 Internetové zdroje.....	75
11 Přílohy.....	77

1. Úvod

Zdalo by se, že dospívání patří mezi fenomény, které jsou z vědeckého hlediska čistě v rukou oborů jako je pedagogie, psychologie, potažmo sociologie. O to více může překvapit, když se v etnologickém rybníku objeví práce, snažící se konceptualizovat dospívání v současné západní společnosti skrze etnologický aparát. Opět však platí ono známé přísloví, že pod svícem bývá největší tma. A tak se dnes entrée do světa dospělých odehrává v naprosto bizardních a nečekaných formách. Jednou z oněch forem jsou subkultury.

Nutnost sepsat práci o techno subkultuře jsem pocítil po událostech na Czechteku 2005, který byl poměrně tvrdě rozehnán policií. Poté se v médiích rozhořela dlouhá bitva zastánců technoparty a jejich odpůrců. Jak bylo jasně vidět, obě strany přednášely stejně mylné obrazy o technu. Jediným rozdílem byla náklonnost nebo odpor. Reakce v tu dobu byly velmi polarizované, a tak se například staré hodné babičky byly schopny rozhádat se svými dospívajícími ratoolestmi měrou naprosto nesmyslnou.

Právě ona neuvědomělost s lehkou nadsázkou srovnatelná s evropskými představami o divoších Nového světa, byla důvodem pro sepsání tohoto tématu. Původní idea tedy byla osvětlit v ryze etnologickém duchu způsob života oněch „dívochů“.

Téměř každodenně se ukazuje, že to co „vadí“ státu, jakožto zástupci majoritní kultury, jsou subkultury. Skupiny mladých lidí, kteří žijí a chovají se ze zásady jinak, než jsou klasické kulturní vzorce pro danou oblast. Byli to hippies, punkáči, částečně to ještě jsou technaři, platí to i o hooligans. Jiné kulturní konfigurace majoritní společnosti a subkultur vytvářejí třecí plochy.

Proto je otázkou, proč v naší západní kultuře vznikají způsoby existence, které vytvářejí apriori neshody. Vysvětlení může být celá řada. Domnívám se, že subkultury svým způsobem utišují poptávku po přechodových rituálech v naší společnosti – jedné z archetypálních potřeb lidstva.

Jednou z úvodních otázek, kterou je nutné zodpovědět, je věková skupina lidí, které se přechodové rituály týkají. Víme, že jde o skupinu dospívajících. Je dobré si uvědomit, že: „Dospívání je typické svou variabilitou, procesualností a proměnlivostí.“¹ Jedná se o velmi neklidné období popisované tak, že: „Podstatná je skutečnost, že tyto procesy probíhají velmi

¹ Taxová, Jiřina: Praha: Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání, Praha: SPN, 1987, s 59.

dynamicky a že jsou nakupeny do poměrně krátkých vývojových úseků. Během několika málo let se má dítě přeměnit tělesně, fyziologicky, psychicky i společensky v dospělého člověka.²

A dále: „Dynamika dospívání je však také bezprostředně závislá na aktivitě svých nositelů.“³

Van Gennep zdůrazňuje, že fyziologická dospělost se neshoduje s dospělostí sociální.⁴ Věk, ve kterém jsou prováděny iniciace, je rozdílný. „Bude tedy lepší iniciační rituály nenazývat rituály dospělosti.“⁵ Na druhou stranu nelze vyloučit, že dosažení fyziologické a sociální dospělosti se může krýt. Při detailnějším zkoumání věkové skladby zjistíme, že největší počet je ve skupině zhruba 17 – 24 let.⁶ Lze najít i výjimky, celoživotní hippies, travellers a další jedince, kteří se nikdy nepřizpůsobí životu majoritní společnosti. Proto jak už to v sociálních vědách bývá, nelze pojmenovat exaktní skupinu, ale jakýsi nepravidelný útvar s centrem a marginálními částmi na všech možných osách.

Práce je uspořádána od abstraktního ke konkrétnímu. Nejprve je nastíněn obecný teoretický rámec, posléze otázka subkultur a výzkumu. Poté se úvahy přelévají ke konkrétní historii jedné subkultury, k jejím znakům, projevům a k jejímu průběhu.

První část, která se snaží o výklad subkultur skrze přechodové rituály, je z důvodu existence i časové prověřenosti jednotlivých děl nejpevněji opřena o literaturu. Pro samotnou konceptualizaci subkultur využívám nejvíce sborníků a publikací vydaných Kenem Gelderem, které přinášejí čtenáři více než esenciální přehled. Literatura k tématu je dostupná hlavně v cizích jazycích. Kromě diplomových a jiných školních prací lze na českém poli detekovat pouze ojedinělé studie, které mapují hudební subkultury. Mezi světlé výjimky patří například Kaščákova studie *Projekcia sociálnej krízy v hudobnej subkultúre „hard core“*.⁷ Druhá polovina práce je z velké části dotována mým výzkumem, dále odbornou i laickou literaturou a také internetovými zdroji, které dokreslují situaci ohledně techno subkultury.

² Taxová, Jiřina: Praha: Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání, Praha: SPN, 1987, s. 59.

³ Tamtéž.

⁴ Van Gennep, Arnold: Přechodové rituály, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 72.

⁵ Tamtéž, s. 69.

⁶ Jde o odhad autora na základě pozorování.

⁷ Kaščák, Ondrej: Projekcia sociálnej krízy v hudobnej subkultúre „hard core“, Český lid, 94, 1, 2007 s. 1-17.

Překlady z cizích jazyků jsou psány strohým stylem. Mé překladatelské kreace jsou potlačeny na úkor přesného překladu. Pro čtenářovu kontrolu jsou v poznámkovém aparátu ponechány citace v originálním jazyce. Závěr práce obsahuje malý slovník, který slouží k lepší orientaci v problematice, pojmy jsou vysvětleny v základním, nerozšířeném významu.

Na závěr úvodu je třeba říci, že subkultury, zvláště pak ty, které vyvolávají v majoritní společnosti odpudivé a nesouhlasné reakce, je třeba brát s holistickým nadhledem. Stejně tak, jako se lov velryb na Faerských ostrovech zdá, při vytržení z kontextu, být nesmyslným vražděním, tak i jednotlivé pasáže mohou působit nekoherentně a nesrozumitelně. Teprve při přečtení celého „díla“ lze lépe pochopit hluboký a až paradoxní význam pro současnou západní kulturu.

2. Struktura a antistruktura

Úkolem kapitoly je ukázat, že dospívání v současné době probíhá v ritualizované formě, stejně tak jako tomu bylo v archaických společnostech. Z tohoto důvodu se lehce dotýkám v první kapitole pojetí rituálu ve smyslu, ve kterém vyhovuje celkovému konceptu a směřování práce. Definuji rituál jako formu zástupného jednání, kdy je plnohodnotný akt nahrazen aktem symbolickým.⁸ Rituál je vždy vztažen k něčemu a slouží k upevnění vazeb k něčemu.

Durkheim definuje rituály jako: „Způsoby jednání vznikající pouze u sdružených skupin, které jsou určeny k podněcování, udržování nebo přetvoření jistých mentálních stavů těchto skupin.“⁹ Rituál udržuje společenské vazby. V zásadě, stejně jako jiní autoři své doby vidí rituály vztažené k náboženství.¹⁰

Vývoj jedince probíhá formou iniciací, které jsou souhrnem rituálů. Iniciace je rovna ontologické změně existencionálního stavu.¹¹ V přechodových rituálech dochází ke vstupu do liminární (prahové) fáze právě pomocí rituálního chování. Rituál jakožto symbolický akt, může být nahrazen i plnohodnotným projevem. Tedy vstup do liminární fáze nemusí být pouze rituální, ale může jít i o reálné oddělení.

Kapitola představuje myšlenkové proudy, které patrně poprvé naznačil Van Gennep ve své knize *Rites de passage*, vydané v roce 1909. „Každá obecná společnost v sobě zahrnuje několik zvláštních společností, které jsou tím nezávislejší a tím zřetelněji ohraničené, čím nižší je

⁸ Definice je vztažena k faktu, že rituální chování bylo prokázáno Konradem Lorenzem i u zvířat, proto musí odpovídat i zvířecí říši.

Komárek, Stanislav: *Obraz člověka v dílech některých významných biologů 19. a 20. století*, Brno: Nauma, 2003, s. 29.

⁹ „Les rites sont des manières d’agir qui ne prennent naissance qu’au sein des groupes assemblés et qui sont destinés à susciter, à entretenir ou à refaire certains états mentaux de ces groupes. »

Durkheim, Émile: *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, Paris: Librairie Félix Alcan, 1937, p. 13.

¹⁰ Mauss píše: „Každý rituál dopovídá náboženské reprezentaci, vždy je náboženská reprezentace za náboženským aktem, to znamená za rituálem.“

„Tout rite correspond à une représentation religieuse, il y a toujours une représentation religieuse derrière un acte religieux, c’est-à-dire derrière une rite.“

Mauss, Marcel, *Manuel d’ethnographie*, Paris: Payot, 1989.

¹¹ Eliade, Mircea: *Iniciace, rituály, tajné společnosti* Mystická zrození, Brno: Computer press, 2004, s. 4.

stupeň civilizace obecné společnosti“.¹² Změny povolání, věku, posvátna vytvářejí situace, které jsou nutně ohraničeny *obřadními sekvencemi*. Van Gennep se snaží sekvence systematizovat:

„Tato kniha je pokusem tohoto typu, neboť jsem se snažil seskupit všechny obřadní sekvence, které provázejí přechod od jedné situace k jiné a z jednoho světa (kosmického nebo společenského) do jiného. Vzhledem k významu těchto přechodů považuji za oprávněné rozlišovat zvláštní kategorii *přechodových rituálů*, které se při rozboru dělí na *rituály odluky*, *rituály pomezí a rituály sloučení*.“¹³ Přičemž jednotlivé fáze nejsou vždy stejně propracované.

Van Gennep upozorňuje, že ne všechny rituály spojené s kategoriemi jako manželství, iniciace atd. jsou přechodové. „Kromě svého obecného cíle zajistit změnu stavu nebo přechod z jedné magicko-náboženské nebo profánní společnosti do jiné, totiž tyto obřady sledují vždy i svůj vlastní cíl. Tak svatební obřady obsahují rituály oplodňovací; obřady narození rituály ochranné a předpovědní.“¹⁴ Vícevýznamovost rituálu je nutné mít stále na paměti. Právě její opomnění může přinést mnohé konceptuální neshody. Přesto a právě proto: „Všechny tyto rituály, které mají svůj zvláštní a reálný cíl, zde existují vedle rituálů přechodových nebo se s nimi kombinují, a to někdy tak úzce, že se neví, zda je určitý detailní rituál vlastně rituálem ochranným nebo rituálem odlučovacím.“¹⁵

Iniciace, liminarita, přechodové rituály jsou po více než sto letech stále živými pojmy. Za další aplikaci Van Gennepových myšlenek na odlišná témata vděčíme nepochybně britskému antropologovi Victoru Turnerovi. Iniciaci podrobil důkladné analýze také Mircea Eliade. Nespornou zásluhu na rozpracování tématu má francouzský sociolog Michel Maffesoli, který došel k podobným závěrům přes jiné myšlenkové paradigma: „Cesta je v tomto smyslu neustálou iniciací.“¹⁶ Úvodní kapitola má ukázat souvislost mezi rituálem, přechodovými stavy a iniciací mládeže v západní kultuře.

¹² Van Gennep, Arnold: *Přechodové rituály*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 11.

¹³ Tamtéž, s. 19.

¹⁴ Tamtéž, s. 20.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Maffesoli, Michel: *O nomádismu*, Praha: Prostor, 2002, s. 249.

Cesta a tuláctví v Maffesoliho podání představují formu iniciace a je nutné tak na ně pohlížet.

2.1 Iniciační rituály

„Van Gennep ukázal, že všechny rituály přechodu se skládají ze tří fází: odloučení, pomezí (či limenu, což v latině znamená „práh“) a přijetí. První fáze (odloučení) se sestává ze symbolického chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru kulturních postavení („stavu“) anebo z obou. Během přechodného „liminárního“ období jsou vlastnosti subjektu rituálu („přecházejícího“) nejasné. Prochází kulturní oblastí, která nemá žádné atributy minulého ani nadcházejícího stavu. Ve třetí fázi (znovu začlenění nebo přijetí) je přechod završen.“¹⁷

Jedinec, který prošel rituálem se nevrací na stejné místo ve společnosti, ale posouvá se jinam. Prahová fáze je z tohoto hlediska nejzajímavější - dochází k vytrhnutí člověka ze společnosti. Odloučením od společnosti si jedinec uvědomuje jinou realitu, často pod vlivem bolesti, osamění, tance a jiných okolností. Van Gennep viděl přechodové rity v každé oblasti života. Utrpením mimo společnost se člověk stává někým jiným.

„Obecně se rozumí iniciací souhrn rituálů a ústních naučení, po kterých následuje zásadní změna náboženského a sociálního statutu osoby, která iniciaci podstupuje.“¹⁸ Existuje nepřeborné množství způsobů iniciace různých jedinců v odlišných kulturních systémech. Iniciace je označení pro jakýkoliv přechod z jedné skupiny do druhé, nejčastěji se však používá pro přechod z puberty do dospělosti (tak je chápána i autorem).

Strukturou iniciačních rituálů lze vést dva základní řezy. První řez provádí Eliade, když poznamenává: „Zjistili jsme, že různé typy inicializací se dají rozřadit do dvou významných kategorií: 1. Rituály puberty, díky nimž mladí lidé dosahují posvátna, vědění a sexuality, zkrátka se stávají skutečnými lidskými bytostmi; 2. speciální inicializace, které podnikají někteří jedinci, aby transcendovali své lidské postavení a stali se chráněnci nadpřirozených bytostí, nebo dokonce jimi rovnými.“¹⁹ Druhý řez je veden mezi tradičními – archaickými společnostmi a společnostmi moderní (postmoderní). Kulturní přechod od archaických k moderním společnostem vyžaduje změnu způsobu iniciace. Mění se způsoby, nutnost „přechodu“ však zůstává.

¹⁷ Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004, s. 96.

¹⁸ Tamtéž, s. 8.

¹⁹ Eliade, Mircea: Iniciace, rituály, tajné společnosti Mystická zrození, Brno: Computer press, 2004, s. 204.

První dělení říká, že každý jedinec podstupuje jiný druh iniciace. V tradičních společnostech, jsou to dvě skupiny. Skupina běžných mladíků a skupina budoucích obřadníků – šamanů. Mezi oběma skupinami jsou velké rozdíly. Zatímco šaman podstupuje individuální, zdoluhavou iniciaci, je tedy individualitou, ostatním mladíkům se dostává „institucionalizované“ iniciace. „Iniciace šamana je vlastně zasvěcení smrti.“²⁰ „Cesta utrpení a smrti je nutná pro poznání lidské bezmocnosti a získání pokory. Teprve potom se šaman může spojit s mocnostmi přírody a transcendentálního světa, protože procitne, prozře.“²¹ Šaman tedy dostává oproti normálním členům společnosti mnohem vyšší dávku „liminarity“. Moderní společnosti nabízejí místo dvou kategorií, mimo jiné, škálu subkultur, které si může dospívající „dobrovolně“ vybrat. Může si také vybrat míru iniciace.

Aby celá situace nebyla tak lehce strukturovatelná, přibývá do hry další faktor. „Musíme ovšem rozlišovat mezi marginálními skupinami nebo jedinci, kteří se permanentně nacházejí v „excentrickém“ postavení, a marginálními stavy, které jsou programově periodicky navozovány a slouží jako způsob rituálně symbolického vyrovnávání se změnou sociálního statutu.“²² Existují jedinci (z části lidé vhodní pro šamanské nauky), kteří jsou „mimo společnost“ po dobu celé své existence.

Přechodový rituál, zvláště jeho střední část, je disipativní proces s termodynamickým průběhem a vysokou mírou entropie. „Disipativností procesu rozumíme nevratný rozptyl části energie z jedné formy na druhou“.²³ Tedy doslova plýtvání energií během rituálů. Přechodové rituály, ať v tradičních společnostech, tak v současné době, mají právě významný prvek v podobě energetické náročnosti. „Ve scénáři iniciačních rituálů odpovídá „smrt“ dočasnému návratu k chaosu“.²⁴ Chaos je určován entropií – mírou vnitřní neuspořádanosti. Termodynamickým procesem je myšlena nezvratnost. Hoření způsobuje trvalou změnu z jednoho stádia v druhé, stejně jako iniciační rituály posouvají jedince z jednoho sociálního stádia v druhé. Dospívající po přechodu již nikdy nebude dospívajícím, bude dospělým. Iniciační rituály přinášejí trvalou změnu. Mladíci jsou vystaveni energeticky náročným situacím, které mění je samotné.

²⁰ Zelený, Mnislav: Malá encyklopedie šamanismu, Praha: Libri, 2007, s. 59.

²¹ Tamtéž.

²² Budil, Ivo: Za obzor západu, Praha: Triton, 2007, s. 48.

²³ Maršík, František: Termodynamika kontinua, Praha: Academia, 1999. s. 20.

²⁴ Eliade, Mircea: Inicie, rituály, tajné společnosti Mystická zrození, Brno: Computer press, 2004, s. 8.

2.2 Turnerovské inspirace

Turner přichází s univerzálními pojmy struktury a anti-struktury (*communitas*)²⁵: „Je ale zřejmé, že kolektivní rozměry *communitas* a struktury můžeme najít na všech stupních a úrovních kultury a společnosti“.²⁶ Turner zavádí speciální pojmy pro liminární stavy v archaických a industriálních společnostech. „Liminární“ stavy označují způsob, jak rituál funguje, kdy na rituálním odloučením závisí samotná kontinuita skupiny. „Liminoidní“ stavy se týkají dobrovolnějších druhů činností typických pro otevřené společnosti“²⁷ V archaických společnostech je liminarity institucionalizována a zařizována „shora“, zatímco ve společnostech našeho typu jde o „dobrovolnou“ iniciativu jedince. V moderních společnostech „nemají jednotlivci výhody národních *rites de passage*“.²⁸ Existuje zřetelný rozdíl mezi tradičními společnostmi a společnostmi západního typu. „Liminoid se rodí za hranicemi ekonomického, politického a strukturálního procesu, jeho manifestace často napadá širší sociální struktury, nabízí sociální kritiku, či dokonce revoluční změny oficiálního sociálního řádu.“²⁹ Liminoid je vědomou záležitostí jednotlivce či skupiny.

Maffesoli naopak vidí v postmoderně návrat do archaických struktur, ke starému uspořádání.³⁰ „Postmoderní bloudění je v jistém smyslu právě tím, co umožňuje přemostění mezi současným světem a tradičními hodnotami... Jejich společným jmenovatelem je fakt, že se nespokojují se stabilní, funkcionální, čistě racionální a instrumentalizovanou existencí, ale že

²⁵ V pozdějších fázích vývoje myšlenkového vývoje Turner v souvislosti s neurobiologií nahlíží levou hemisféru mozku jako strukturální a pravou jako tu, která patří *communitas*. Více například:

Deflem, Mathieu: *Ritual, Anti-Structure, and Religion: A Discussion of Victor Turner's Processual Symbolic Analysis*, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 1, 1991, p. 16.

²⁶ Turner, Victor: *Průběh rituálu*, Brno: Computer Press, 2004, s. 111.

²⁷ Tamtéž, s. 8.

²⁸ Tamtéž, s. 111.

²⁹ „The liminoid originates outside the boundaries of the economic, political, and structural process, and its manifestations often challenge the wider social structure by offering social critique on, or even suggestions for, a revolutionary re-ordering of the official social order.“

Deflem, Mathieu: *Ritual, Anti-Structure, and Religion: A Discussion of Victor Turner's Processual Symbolic Analysis*, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 1, 1991, p. 16.

³⁰ Maffesoli jako postmoderní autor používá výraz moderní pro euro-americkou společnost do poloviny 20. století. Výrazem postmoderní označuje společnost zhruba od šedesátých let dvacátého století.

naopak oklikou přes fantasma, fantazii, imateriálno či jiné imaginární procedury rozehrávají pluralitu osoby.³¹ Oba autoři přiznávají existenci iniciací i západním společnostem dvacátého století. Zásadní rozpor mezi oběma autory je tedy ve způsobu. Připomeňme, že podle zákonů moderní termodynamiky však návrat zpět není možný. Zdá se mi tak lepší nazírat postmodernu jako úpadkový stav, další fázi vývoje, nikoliv návrat k původnímu. Pak totiž nedochází k zásadnímu konceptuálnímu nárazu. Pouze se z diády: archaické – moderní, stává triáda archaické – moderní – postmoderní, kde prostřední stupeň prezentuje nejvyšší dosaženou pozici.

Navíc – pokud se zdá Maffesolimu postmoderní bloudění, jako návrat k původnímu uspořádání, lze se domnívat, že moderní – individualistická společnost (společnost 19. a první poloviny 20. století) neobsahuje tradiční formy iniciace. S tím lze však polemizovat. Mládežnické spolky, Sokol, Hitler Jugend, Burschenschaft a jím podobné organizace rozhodně zajišťovaly přechod mladíků do dospělosti. Maffesoli, stejně jako Turner, však považuje iniciaci za archetypální proces (pravděpodobně by ji tak sledoval i Van Gennep), naprosto nutný pro fungování společnosti. „Touha po bloudění ve svých různých způsobech představuje jeden ze základních pólů veškeré sociální strukturace.“³²

Turner přiznává Van Gennepovi prvenství v odhalení procesuální formy rituálů v tradičních společnostech.³³ Procesuální analýza tvoří základ pro studium rituálu. Victor Turner si správně uvědomuje, že liminární fáze vrhá člověka do prostoru mimo společenskou strukturu. „Je to jako by tu existovaly dva hlavní „modely“ lidských vztahů, které stojí vedle sebe a střídají se. Podle prvního modelu je společnost strukturovaným, diferencovaným a často hierarchickým systémem politicko-právně-hospodářských pozic, které mají různé druhy hodnocení a rozdělují lidi podle kritéria „více“ nebo „méně“. Druhý model, který se rozpoznatelně vynořuje v liminárním období, představuje společnost jako nestrukturovaný nebo rudimentárně strukturovaný a relativně nediferencovaný *comitatus*, skupinu nebo dokonce společenství jedinců, jež jsou si rovni, kteří se společně podřizují obecné autoritě starších z hlediska rituálu.“³⁴ Pro označení takového společenství, které stojí mimo strukturu, používá termín *communitas*, tedy „otevřená společnost“. Naproti ní stojí strukturální, „uzavřená společnost“. Turner přišel s pojmem

³¹ Maffesoli, Michel: O nomádismu, Praha: Prostor, 2002, s. 142.

³² Tamtéž, s. 38.

³³ Turner, Victor: On the edge of the bush, Tucson: The university of Arizona Press, 1985, p. 158.

³⁴ Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004, s. 97.

dialektiky mezi *communitas* a strukturou. „*Communitas* si sama brzy vytvoří strukturu, v níž se volné vztahy mezi jednotlivci změny v pravidly řízené vztahy mezi společenskými rolemi. Proto je nutné rozlišovat mezi: (1) *existenciální* či *spontánní* *communitas*, tedy zhruba tím, co by hippies nazvali „happeningem a co by William Blake označil za „okřídlený okamžik v letu“ nebo později za „vzájemné odpuštění všech nedostatků“, (2) *normativní* *communitas*, kde díky působení času, díky mobilizaci a spravování prostředků a nutnosti společensky řídit členy skupiny při naplňování těchto cílů, se existenciální *communitas* přeskupuje do trvalého společenského systému a (3) *ideologickou* *communitas*, což je označení vztahující na rozličné utopické modely společnosti založené na existenciálních *communitas*.“³⁵

Rituál přechodu normálně zahrnuje přesun od struktury k anti-struktuře a zpět ke struktuře. *Communitas* vzniká tam, kde „není struktura“.“³⁶ *Communitas* je viděna tak: „...že se může potencionálně nebo v ideálním případě rozšířit na celé lidstvo.“³⁷ Připomeňme, v poznámce s Fionou Bowie, že: „Turnerovo chápání struktury *communitas* nese jednak známky hnutí hippies (hnutí květin) a radikálních studentských protestů na konci šedesátých let a na počátku sedmdesátých dvacátého století, kdy studenti požadovali anarchistické, globální, nehierarchizované formy vztahů, jednak známky katedrového marxismu, který měl tehdy vliv na některých humanitních fakultách.“³⁸ A dále fakt, že *communitas* je nahlížen skrze prizma procesuální analýzy. Jedná se tedy o systém, dynamicky se měnící v čase i prostoru, s kolísavou tendencí k utváření struktury.

Pokud je viděn klasický život společnosti jako strukturní, liminární fáze rituálu je antistrukturou. Struktura a antistruktura jsou vnímány jako binární opozice, na které je postaveno sociální bytí. Tvoří základní princip. Struktura nemůže být bez antistruktury. Nutnost opozice k struktuře si uvědomuje i Maffesoli ve svém nomádismu, který však je jinou formou téhož, jde jen o individuální druh iniciace. Svět je založený na cirkulaci (sociální). „Specializace zapřičiňuje určité zablokování sociální cirkulace.“³⁹ Specializace je projevem každé vyspělejší kultury. Lze v ní také spatřovat formu kontroly, v určitém smyslu specializace přináší možnost kontroly.

³⁵ Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004, s. 130.

³⁶ Bowie, Fiona: Antropologie náboženství, Praha : Portál, 2008, s. 165.

³⁷ Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004, s. 110.

³⁸ Bowie, Fiona: Antropologie náboženství, Praha : Portál, 2008, s. 166.

³⁹ Maffesoli, Michel: O nomádismu, Praha: Prostor, 2002, s. 27.

Možným únikem je přesun. „To, co se pohybuje, ze samé své podstaty uniká sofistikované kameře „panoptika“.“⁴⁰

Balandier píše: „Výzkumy politické antropologie nicméně tolik nezdůrazňují potřebu řádu, jak ji formuluje sama společnost, ale jde jim spíše o hlavní prostředek, jenž je řádu k dispozici: o legitimní užití fyzického donucování. Dokazují, jak poznamenává L. de Heusch, že: „Každá vláda, každý panovník jsou v různé míře... správci donucující fyzické síly a jsou současně kněžími kultu Síly.“⁴¹ Můžeme říci, že struktura se pojí se silou a nadřazenou pozicí. Antistruktura má opačný charakter – podřízenost a mlčení. „Nejen náčelník, ale také novicové v mnoha *rites de passage* se musí podřídit autoritě, jež není ničím jiným, než autoritou celého společenství.“⁴² Tím se nevylučuje skrytá a místy i otevřená nenávisť vůči struktuře, která je patrná hlavně u *communitas*. Často jde o snahu vymanit se z řádu, ze systému, který nás ovládá, soukolí, ze kterého nakonec není úniku. Principem je uvědomit si podřízenou pozici, nikoliv se jí podřídit.

Antistrukturně, někde hluboko v nevědomí však její otisk pevně zůstává, a proto nás dráždí. „Tuláka, devianta, marginální postavu se nejdříve pokusíme zavřít, a poté usilujeme o to, abychom tohoto člověka bez vlastností, jenž byl připraven o dobrodružství, ochočili a přidělili mu místo trvalého pobytu.“⁴³ Jde tedy o reakci na popudy kolektivního nevědomí, které nás nutí potlačit stín, který sami vrháme.

Dělení, které jsem na začátku uvedl, rozčleňuje rituály na čtyři základní iniciační, nestejně velké kvadranty: skupina v archaických společnostech, jedinec (šaman) v archaických společnostech, skupina v západní společnosti, jedinec v západní společnosti. Skupina v západní společnosti a jedinec v západní společnosti spolu splývají. Každý jedinec si vybírá způsob iniciace, ta může být skupinová nebo individuální, také je ale možné, aby jedinec prožíval individuální iniciaci ve skupině a naopak. Inicace probíhá na časové ose v těchto kvadrantech - iniciace má tedy rozdílnou délku trvání. Hranice mezi jednotlivými děleními však nejsou pevné. Jsou plastické a vzájemně se prolínají. *Communitas* je jedna z možných forem liminarit a

⁴⁰ Maffesoli, Michel: O nomádismu, Praha: Prostor, 2002, s. 29.

⁴¹ Balandier, Georges: Politická antropologie, Praha: Dauphin, 2000, s. 152.

⁴² Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004, s. 103.

⁴³ Maffesoli, Michel: O nomádismu, Praha: Prostor, 2002, s. 102.

naopak. Subkultury, *communitas* a liminoidní stavy jsou neodmyslitelně spojeny s moderním městem.

To však neznamená, že v současné západní společnosti nemůže probíhat v rurálním, tedy marginálním prostředí iniciace v kvadrantu „skupina v archaických společnostech.“ Postřekovský masopust, stavění májky a další tradiční rituály české vesnice utužují „archaickou“ identitu vesnice. Zároveň poskytují v časové ose lidského života iniciační schémata a „usazují“ jedince do struktury. Adolescent, žijící na vesnici a účastníci se tradiční výroční obřadnosti však může být součástí současných subkultur. Iniciace se může odehrávat na více rovinách. Zásadním rozdílem mezi archaickými a současnými společnostmi je, že v dnešní době nemusí každý projít iniciací, která je direktivně nařízena „shora“. Existují jedinci, kteří iniciací vůbec neprocházejí, nebo se jí jen lehce dotknou (míru iniciace je nutné brát jako škálu, nikoliv jako pevné body).

Délka iniciace může být rozdílná, rozdílná byla i v archaických společnostech. Šaman byl iniciován po jinou dobu než skupina, různé kultury mají různá schémata. Současná doba je zvláštní tím, že aktivity, které jsou a musí být brány jako iniciační, se „roztahují“ na celou délku života. Vidíme „starce“ vrhající se vstříc smrti na padácích, motorkách, ve vykřičených domech, na cestách po Himalájích a naopak klidné mladíky, kteří se místo iniciačním rituálům věnují „sbírání známek“. Zdá se, že současná, *permanentně juvenilní* společnost prožívá iniciaci během celého života a tak různými způsoby, že je skoro nemožné spoutat vše do pevných okovů jednotného vědeckého pohledu. Diferenciovaná společnost našeho typu, má diferenciované přechodové rituály. Jednotlivé druhy dospívání (v subkulturách i mimo ně) reagují na rozrůzněnou společnost a „tvoří“ různé typy dospělých lidí, které si naše společnost vyžaduje. Extrémně svobodný jedinec je podle mnohých autorů zkázou pro společnost.⁴⁴ Postmoderní individualismus zdá se být vykoupěn civilizačním úpadkem. Marc Augé nazývá tento proces „individualizace kosmologií“. „Individualizace kosmologií odpovídá tomu, co bychom mohli nazvat ochabnutní zprostředkujících kosmologií, budeme-li pod tímto pojmem chápat kosmologie tradičně zkoumané etnologií.“⁴⁵

⁴⁴ Například Huntington, Samuel: *Střet civilizací*, Praha: Rybka publishers, 2001.

⁴⁵ Augé, Marc: *Antropologie současných světů*, Brno: Atlantis, 1999, s. 63.

2.3 Jiný pohled

Jak bylo naznačeno v prvním odstavci kapitoly, rituál je multifunkční. Myšlenkové pole, uvažující o rituálech, netvoří homogenní plochu. Ani není snahou takovou plochu plošně popsat. Výše uvedené informace se snaží nalézt v poli jakousi strukturu, v obrysech shodnou s přesvědčením autora. Pro ilustraci uvádím i odlišné úvahy o rituálu. Rituál byl nahlížen klasiky vědy, jak bylo naznačeno v prvním odstavci kapitoly, vztažen k náboženství. Do nestabilního myšlenkového systému, předvedeného v rámci této kapitoly také naráží (či jej alespoň vychyluje) například právě zmíněný Marc Augé ve své Antropologii současných světů. „Antropologie se stává možnou a nutnou na základě trojí zkušenosti: plurality, jinakosti a identity“⁴⁶ Na rituál, jakožto součást antropologického diskurzu je nutné pohlížet právě skrze tyto kategorie. „Ritus se takto bude definovat jako zavedení techniky, která má symbolický účel – vytvářet relativní identity pomocí zprostředkujících jinakostí.“⁴⁷ Relativní je v tomto smyslu chápáno jako „vztažené k“: „Existuje vždy zeměpisný, společenský nebo morální odkaz ve vztahu, k němuž se definuje identita“.⁴⁸ Identity jsou tedy vztažené k určitým kategoriím. „A právě proto, že jsou vztaženy k tomuto „něčemu“, upevňují se prostřednictvím jinakostí, které překračují (a v tomto smyslu „relativizují“).“⁴⁹ Z této nejednoduché poznámky lze vyčíst hlavní: „Rituální aktivita obecně spojuje oba dva pojmy, jinakost a identitu, a snaží se stabilizovat stále problematické vzájemné vztahy.“⁵⁰ Spor s Turnerem tedy zní: pojmy struktura a antistruktura nejsou schopny postihnout identitu a jinakost, tedy kategorie Augém považované za základní. A proto Augé mluví o „omezené rituální technice“, popsané jako: „pojem, který podle nás lépe ukazuje napětí mezi jinakostí a identitou, charakteristické pro veškerou rituální praxi, než opozice struktura/communitas navržená ve své době Victorem W. Turnerem.“⁵¹ Omezená rituální praktika je vztažena k „výslovnému účelu“ rituálu. Zastřešujícím pojmem pro Augého jsou

⁴⁶ Augé, Marc: Antropologie současných světů, Brno: Atlantis, 1999, s. 59.

⁴⁷ Tamtéž, s. 64.

⁴⁸ Tamtéž, s. 65.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, s. 62.

⁵¹ Tamtéž, s. 66.

politické kategorie. Politika jako rituál, politika mytologická: „Právě proto, že politika je rituální a vepsaná do rozšířené rituální techniky, má co dělat s mýtem.“⁵²

Nakolik je však podobná teze prodloužením ideje politické univerzality naznačené Georegesem Balandierem? Kdy v počátcích: „Královská moc povstává z magie a náboženství prostřednictvím mytologie, která představuje jediné „vyprávění“ těchto událostí a potvrzuje dvojitou lidskou přirozenost, totiž vůči moci královské a boží.“⁵³ Mytologie jako kursor identity jasně tedy ukazuje, k čemu rituály slouží.

Spíš než střet dvou pohledů na jednu věc (pohled Turnera a Augého), se jedná popis jiných funkcí téže věci. Rituál samozřejmě slouží k politickým účelům, stejně tak slouží i k vytváření *communitas*, k náboženským reprezentacím, a také slouží mnoha dalším rovinám dějů. Což ostatně říká už Van Gennep: „Jeden rituál lze často vykládat několika různými způsoby.“⁵⁴ Tedy všechny možné podoby rituálu, zde pracně rozebírané, nejsou univerzální podobou rituálu, jsou pouhou jednou možnou variantou. O variantách lze hovořit v případě Turnera, Durkheima, Mausse, Goffmana i Augého.

A jsme opět na začátku. Do rituálu lze projektovat téměř veškerou lidskou činnost. Pokud se vrátíme k rozdělení A. Van Gennepa, tedy rozdělení rituálu na tři fáze, nedostáváme se kruhem zpět k univerzálnosti Van Gennepova pohledu?

„Turnera zajímal hlavně samotný život ve skupině, život vyjádřený prostřednictvím přímých zážitků jejich členů. Zde spatřoval všechny protichůdné znaky, které lidem dávají schopnost se společně smát i plakat.“⁵⁵ Turner se zabíral procesuální analýzou společných zážitků, která přináší dynamiku společenství. Překročil tak Goffmanovo vidění rituálu – způsobu naplňování předem daných systémů života, tváří, které rituálně žijeme, abychom naplnili daná očekávání.⁵⁶ Zajímáme se o výrazové zdroje kultur, symboly a procesy.⁵⁷ „Rituál není pouze

⁵² Augé, Marc: *Antropologie současných světů*, Brno: Atlantis, 1999, s. 89.

⁵³ Balandier, Georges: *Politická antropologie*, Praha: Dauphin, 2000, s. 149.

⁵⁴ Van Gennep, Arnold: *Přechodové rituály*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 18.

⁵⁵ Turner, Victor: *Průběh rituálu*, Brno: Computer Press, 2004, s. 5.

⁵⁶ Goffman, Ervin: *Interaction ritual*, New York: Anchor books, 1967.

⁵⁷ Turner, Victor: *Průběh rituálu*, Brno: Computer Press, 2004, s. 5.

součástí sociálního procesu, ale sám je procesuální.“⁵⁸ A napomáhá tak k přetváření jedinců v dospělé. V těchto intencích je viděna iniciace i autorem.

Jako entrée k druhé kapitole uvedu, že Turnerova *communitas* je termín, který je v mnohém ekvivalentní k pojmu *subkultura*. Dále připomínám, že liminarita a *communitas* v industriálních společnostech (tedy v těch, které jsou zájmem práce) na sebe berou různé podoby. Každou generaci se výrazové prostředky liší. Jazz, hippies, punk, techno i další subkultury pojí snaha o odsouzení majoritních společností. Výrazové prostředky jsou věci generační. V momentě, kdy začnou vyznávači dané subkultury stárnout, zpohodlní a do *communitas* se vnese struktura. Pak je načase vystřídat strukturní *communitas* novou subkulturou.

⁵⁸ „Ritual not only takes place within a social process but is itself processual.“

Deflem, Mathieu: Ritual, Anti-Structure, and Religion: A Discussion of Victor Turner's Processual Symbolic Analysis, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 1, 1991, p. 27.

3. Pohledy vědy na dospívání v industriálních společnostech

„Excesy mládí byly vždy zneklidňující a vyrušující pro společnost dospělých. Zemědělské společnosti *Ancien Régime* byly v tomto ohledu relativními fatalisty, ve způsobu „mládí přejde“. V devatenáctém století naopak, industrializace a urbanizace jsou doprovázeny rozsáhlými snahami o kontrolu postojů mladých. Školní docházka a vojenské odvody v tom hrály hlavní roli. Tento model nuceného vzdělávání zůstával platným až do zítřku druhé světové války, ale od té doby zastaral. Nutnost brát adolescenci jako samostatnou psychologickou a sociální kategorii vyvstala s rozkvětem konzumní společnosti a volného času, aby hluboko destabilizovala principy vzdělání vzešlé z 19. století. Současné společnosti mají znovu problémy se svými mladými a struktury středoškolského vzdělávání se ukazují být těžko aplikovatelnými na nové požadavky adolescentů, jejichž vztah vůči autoritě dospělých a vůči kultuře se zcela změnil.“⁵⁹ Takto ve zjednodušené formě lze popsat turbulence dospívání, které se odehrály v minulých století a které nás dovedly do dnešní doby, k subkulturám.

Vědecké ohlasy na dospívání v moderní společnosti s malou mírou zpoždění kopírují skutečný stav věci. Proto, když se objeví první publikace, věnovaná dospívání jako specifickému období, můžeme říci, že specifické dospívání v moderní době začalo jen o něco dříve. V zásadě nejde o to přiblížit práce psychologicko - pedagogického rázu, ale práce sociologické.

Vymezením této kapitoly budiž připomenutí či nastínění některých bodů týkajících se vzniku subkultur, jejich ohlasu, jejich výzkum a teoretickému uchopení. Nemá smysl opisovat dlouhé pasáže se sborníků Kena Geldera⁶⁰ ani dalších knih, které se tomuto tématu věnují s velkou podrobností. Proto jen krátké entrée k problematice.

59

„Les excès de la jeunesse ont de tous temps inquiété et perturbé la société des adultes. Les sociétés rurales de l'Ancien Régime étaient à cet égard relativement fatalistes, faisant en sorte que «jeunesse se passe». Au XIXe siècle en revanche, l'industrialisation et l'urbanisation se sont accompagnées d'un vaste effort de contrôle des comportements de la jeunesse. La scolarisation et la conscription en ont été les instruments privilégiés. Ce modèle de d'éducation coercitif est demeuré valide jusqu'au lendemain de la Seconde Guerre mondiale, mais il est désormais obsolète. L'émergence de l'adolescence comme catégorie psychologique et sociale autonome s'est articulée avec l'essor de la société de consommation et de loisir pour déstabiliser en profondeur les principes éducatif issus du XIXe siècle. Les sociétés contemporaines sont à nouveau en difficulté avec leur jeunesse, et les structures de

Znakem, který hledáme, jsou ohlasy na delikventní způsoby dospívání. Tedy vzorce chování, které stály za to, aby byly literárně reflektovány. Henry Mayhew byl dle Hebdige patrně prvním, kdo se věnoval delikventním projevům v dospívání jako specifické formě.⁶¹ V takovém případě by se daly datovat začátky subkulturního substrátu do 30. až 40. let 19. století. Zájem o periodu dospívání jako specifickou kategorií se v širší míře datuje na začátek 20. století. První velkou prací je opus Stanleyho Halla: *Adolescence: Its Psychology and Its Relations to Psychology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime and Education* z roku 1904. Kniha „pomohla popularizovat představu o dospívání jako o jasně odlišené fázi biologicko - psychologické změny, která začíná s pubertou a končí ve zralé dospělosti“⁶² Z hlediska této práce je další přelomovou knihou pohled na dospívání, přednesený skrze iniciační rituály Arnoldem Van Gennepem. První práce reaguje na změny ve společnosti, které vedly k vědeckému uchopení dospívání. Pokud přijmeme výše nastíněné tvrzení, že vědecké poznatky kopírují se zpožděním stavy společnosti, můžeme hledat přerod společností s příchodem industriální revoluce.⁶³ Zlomem ve vývoji mládeže i v samotném pohledu na ní byla druhá světová válka. Po ní, zdá se, se dospívání začíná vyvíjet odlišným způsobem. Již předtím ovšem vzniká zacílením na problém celý terminologický vějíř.

Ve 40. letech 20. století přináší nový koncept americký sociolog Talcott Parsons, který přichází s termínem „youth culture“. „Pro Parsona je „youth culture“ přechodnou zkušeností, která má pozitivní funkci na sociální celek tím, že zjednodušuje těžký proces přizpůsobení se

l'enseignement secondaire se révèlent difficilement adaptables aux nouvelles exigences d'adolescents dont le rapport à l'autorité des adultes et à la culture a été totalement transformé. »

Troger, Vincent: Une jeunesse longtemps sous contrôle, in *Sciences Humaines*, 127, 2002, p. 20.

⁶⁰ Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997.

⁶¹ Tolson, Andrew: Social surveillance and subjectification, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, p. 302.

⁶² „Helped popularise the notion of adolescence as a distinct phase of bio-psychological transformation that began with puberty and ended in mature adulthood.“

Osgerby, Bill: *Youth media*, London: Routledge, 2004, p. 7.

⁶³ Termín industriální společnost používá Victor Turner k odlišení od archaických společností. Industriální zlom použil také Ernest Gellner pro umístění zrodu nacionalismu. V tomto pojetí je to tedy industriální společnost, která se staví do opozice k archaickým a tradičním strukturám. Industriální společnost přináší nové formy dospívání.

z dětské emocionální závislosti do plné dospělosti.⁶⁴ V sociologické konceptualizaci pokračuje James Coleman v knize *The Adolescent Society*, „představující náctiletou kulturu, jejíž postoje a zájmy jsou značně odlišné od těch okolního dospělého světa.“⁶⁵

Revoluční, a pro tuto práci určující, je termín subkultura. Ten sice původně nespadal do konceptů zabývajících se dospívajícími, ale s odstupem času je možné ho tak vnímat. Sedimentace samotného termínu trvala a v určitém slova smyslu stále trvá. „Termín subkultura byl původně navržen jako termín teoretické analýzy americkou chicagskou školou během dvacátých a třicátých let dvacátého století a byl následně rozvinut v pracích sociologů jako Albert Cohen⁶⁶, Richard Cloward a Lloyd Ohlin. Tito autoři nahlíželi subkultury jako dělení uvnitř dominantní kultury, objevující se, když se jedinci v podobných podmínkách cítí izolováni nebo zanedbání hlavním proudem společnosti.“⁶⁷ Studium chicagské školy se v začátcích zaměřilo na pozorování mladistvých gangů, profesionálních lupičů, jejich typologii a styl. Chyběl ovšem paradigmatický rámec, ve kterém by se studium odehrávalo.⁶⁸ Subkultury jsou nahlíženy chicagskou školou jako „nestandardní“ skupiny v rámci města. Taxi-dancers - dívky, které tančí v tančírnách s muži za peníze, jsou naprosto odlišné od dnešního vnímání pojmu subkultura, avšak signalizují skutečnost, že sociální vědci dokáží rozdělit městskou společnost do nehomogenních celků nejen na základě čtvrtí. Milton Gordon si je vědom toho, že kultura, vnímaná v rámci národních hranic nestačí, je nutné ji vnímat i pojmy třídy, etnického pozadí,

⁶⁴ „For Parsons, this „youth culture“ was a transitional experience that performed a positive function for the social whole by easing the difficult process of adjustment from childhood emotional dependency to full „maturity.“

Osgerby, Bill: *Youth media*, London: Routledge, 2004, p. 7.

⁶⁵ „Portraying a teenage culture whose attitudes and interests were markedly different to those of the wider adult world.“

Osgerby, Bill: *Youth media*, London: Routledge, 2004, p. 8.

⁶⁶ Albert Cohen je považován za člena CCCS.

⁶⁷ „The term “subculture” had been originally deployed as a term of theoretical analyses by the American Chicago school of sociologists during the 1920s and 1930s and was subsequently developed in the work of sociologist as Albert Cohen (1955) and Richard Cloward and Lloyd Ohlin (1961). These authors saw subcultures as subdivisions within the dominant culture, emerging when individuals in similar circumstances felt themselves isolated or neglected by mainstream society.”

Osgerby, Bill: *Youth media*, London: Routledge, 2004, p. 116.

⁶⁸ Hebdige, Dick: *Subculture The meaning of style*, London: Routledge, 1988, p. 75.

náboženství atd. Pak je „sub-kultura koncept, zde používaný k odkázání na pod-rozdělení národní kultury, stvořený z kombinace různých sociálních situací jako je třídní statut, etnické pozadí, vesnické a zemědělské nebo městské sídlo a náboženské vyznání, ale také *tvorí v jejich kombinaci funkční jednotu, což má integrační důsledek na účastnícího se jednotlivce.*“⁶⁹

Ken Gelder ve svém sborníku *Subcultures*, shledává počátky v první polovině 20. století. „Sociologická aplikace slova subkultura se objevila až na začátku čtyřicátých let dvacátého století, když američtí sociologové začali přemýšlet o způsobu mapování excentrických urbánních populací.“⁷⁰ Aplikace subkultur, jakožto sociologického termínu, měla svůj časový průběh, který bezesporu vyvrcholil v poválečné Anglii.

3.1 CCCS

V roce 1964 je založeno birminghamské Center for Contemporary Cultural Studies (CCCS), které ustaluje nový pohled na dospívání, užívající nemarxistického nahlížení jako způsob „třídně založeného odporu proti dominantní kultuře“⁷¹ Kultura je vnímána CCCS jako „celkový způsob života“⁷² Termín subkultura je vztažen k dospívání.

Připomínám, že do stejného období, jako konceptualizace CCCS spadají i práce Victora Turnera rozvedené v první kapitole. A dále, stejně jako argumenty chicagské školy jsou nejlépe prokazatelné v Chicagu dvacátých let dvacátého století, jsou práce CCCS nejlépe aplikovatelné

⁶⁹ „Sub-culture – a concept used here to refer to a sub-division of national culture, composed of a combination of factorable social situations such as class status, ethnic background, regional and rural or urban residence, and religious affiliation, but *forming in their combination a functioning unity which has an integrated impact on the participating individual.*“

Gordon, Milton: The concept of sub-culture and its application, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997, p. 40.

⁷⁰ „The sociological application of the word „subculture“ didn't actually occur until early 1940s, when sociologists in the United States began to think about ways of accounting for „eccentric“ urban populations.“

Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 1, London: Routledge, 2007, p. 1.

⁷¹ „class-based resistance against a dominant culture“

Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004, p. 8.

⁷² „Whole way of life“

Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004, p. 115.

na anglickou poválečnou společnost. Nelze očekávat, že stejné projevy se odehrávaly například za železnou oponou.

Vraťme se ale k CCCS. „V tom co je známo jako „subkulturní teorie“, namítali (CCCS - pozn. autora), že subkulturní styl mladých lidí (jako například Teddy boys, modes, skinheadů a punkerů) je symbolickým odporem vůči mocenským strukturám vládnoucí třídy. Mládežnické subkultury byly vnímány jako formy kulturní neposlušnosti, výrazy drzé rebelie, ve které si mládež pracující třídy přivlastnila články, artefakty a ikony, vytvořené médii a komerčním trhem, symbolicky je přepracovala a dala jim nové hrozící a podvratné významy.“⁷³

CCCS představují celý vějíř teorií vztahujících se k dospívání. V rámci marxistického rozdělení na třídy byl kladem rozdíl na dospívání mládeže v dělnické a ve střední třídě. „Podle CCCS teoretiků, bylo možné rozdělovat celkem přesně mezi subkulturními skupinami mládeže pracující třídy a kontrakulturami jejich středostavovských vrstevníků.“⁷⁴ Přičemž subkultury byly nahlíženy jako životní epizoda reprodukcující modely chování pracující třídy, zatímco kontrakultury (*countercultures*) byly založeny více na osobní zkušenosti vztahující se k vyšší třídě. Připomeňme také, že subkultury byly nahlíženy často jako kriminální spolky.

Majoritně se vztahují názory CCCS teoretiků k interpretaci dospívání v závislosti na média a hudební trh. Jistou výjimku, která se však důležitě a zásadně přibližuje náhledu dospívání naznačeného Victorem Turnerem, představuje Dick Hebdige.⁷⁵

Hebdige skrze Rollanda Bartha interpretuje subkultury sémioticky. Kultury jsou nahlíženy jako „kladení odporu skrze styl“.⁷⁶ Styl je souborem znaků, kterými se subkultury

⁷³ „In what became known as a „subcultural theory“, they argued that young people’s subcultural styles (like those Teddy boys, mods, skinheads and punks) were strategies of symbolic resistance to rurling-class power structures. Youth subcultures were interpreted as forms of cultural insubordination, expressions of defiant rebellion in which working-class youths appropriated the articles, artefacts and symbolically reworked them to take on new, threatening and subversive meanings.“

Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004, p. 116.

⁷⁴ „According to CCCS theorists, it was also possible to differentiate fairly precisely between subcultural groups of working-class youth and countercultures of their middle class peers.“

Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004, p. 118.

⁷⁵ Hebdige, Dick: Subculture The meaning of style, London: Routledge, 1988.

⁷⁶ „Practice of resistance through style“

Hebdige, Dick: Subculture The meaning of style, London: Routledge, 1988, p. 18.

odlišují. Mezi znaky, musí patřit také rituální chování. „Styl v subkultuře je tedy plný významovosti. Jeho transformace jít „proti přirozenosti“ přerušuje proces „normalizace“. Jako taková jsou to gesta, posuny skrze řeč urážející „tichou většinu“, které vyzývají podstatu jednoty a soudržnosti, které popírá mýtus konsenzu. Náš úkol, stejně jako Barthův, je rozpoznat skryté zprávy napsané v kódu na vysvětlivkách povrchu stylu, nalézt je jako „mapy významů“, které nezřetelně předkládají rozporuplnosti k vyřešení nebo utajení.“⁷⁷ Subkultury jsou opozice vůči většině. Stejně tak jako Turnerovy *communitas*.

3.2 Postmoderní neo-kmeny

Vývoj teoretických aplikací se ovšem nezastavil, stejně jako se nezastavily další, nově vznikající subkultury. David Muggleton spolu s Rupertem Weinzierlem poukazují v úvodu svého sborníku na nemožnost použít CCCS teorie na současný stav věci. Staré modely nejsou schopny postihnout nový vývoj.⁷⁸ Postmoderní sociologie nahlíží na mládežnické subkultury jako na silně „průchozí“. Třída, majetek ani rasa již nerozhodují. Pojem subkultura se zdá být nevhodný a je nahrazován mnohými autory pojmem neotribalismu. Pojmu, který svoji logiku má, ale je také silně pejorativní. Tribalismus v nás vyvolává podvědomě či archetypálně pocity barbarství, neorganizovanosti, primitivnosti a špinavosti. Otázkou je, zdali hippies 60. let nebyli neotribalisty více, než některé současné subkultury, které označujeme za novodobé kmeny. Zdá se, že pojmenování záleží na době. Postmoderní doba si ústy Michela Maffesoliho žádá kmeny, má k tomu mnoho dobrých důvodů. Maffesoli spojuje modernitu s pojmy státu a individua. Stát bez individuálně se chovajících jedinců nemůže existovat.⁷⁹

⁷⁷ „Style in subculture is, then, pregnant with significance. Its transformations go „against nature“ interrupting the process of „normalization“. As such, they are gestures, movements towards a speech with offends the „silent majority“, which challenges the principle of unity and cohesion, which contradicts the myth of consensus. Our task becomes, like Barthes', to discern the hidden messages inscribed in code on the glossary surface of style, to trace them out as „maps of meaning“ which obscurely re-present the very contradictions they are designed to resolve or conceal.”

Hebdige, Dick: *Subculture The meaning of style*, London: Routledge, 1988, p. 18.

⁷⁸ Muggleton, David – Weinzierl, Rupert (eds): *The post-subcultures reader*, Berg Publishers, 2003, p. 5.

⁷⁹ I Maffesoliho vize má své odpůrce viz. například pojem „counter-tribes“ u Grahama Johna:

Graham, John: *Post-Rave Technotribalism and Carnival of Protest*, in Muggleton, David – Weinzierl, Rupert (eds): *The post-subcultures reader*, Berg Publishers, 2003, p. 65-82.

Zde se podruhé musím utkat s postmoderní kritikou prací majících své kořeny v sedmdesátých letech dvacátého století. Poté, co bylo nutné odrazit nápor Marca Augého a jeho střet s Victorem Turnerem, je nutné odmítnout i námitky Davida Muggletona⁸⁰ proti CCCS. Nešvarem postmoderny je snaha naprosto rekonceptualizovat termíny a teorie, které potřebují jen lehkou úpravu. Je samozřejmé, že sociologické termíny aplikované na industriální společnosti zastarávají s vývojem společnosti. Stejně tak je patrný teoretický posun od exaktních lineárních vědeckých teorií k chaotickým a rozmělněným kategoriím.⁸¹

3.3 Subkultura, definice a vysvětlení

Zdá se, že dospívání je natolik diverzifikované, že konceptuální aparát pro zachycení vstupu do dospělosti je nutné měnit s každou generací, ne-li s každou skupinou dospívající mládeže. Je pravděpodobné, že v 60. letech se subkultury chovaly podle modelů CCCS, zatímco na přelomu tisíciletí se budou chovat dle Muggletonových konceptů. Subkultury se ze začátku oddělovaly na základě rasy (jazz), poté na základě třídy (CCCS výzkumy), v dnešní době je to otevřená a prostupná skupina. Není to však důvod odmítnout pojem subkultur. Je pouze nutné si uvědomit jejich časovou proměnlivost.

Termín subkultura označuje cosi, co je pod kulturou. Pojem kultura je nutné brát spíše z klasického hlediska, než z antropologického vnímání termínu kultura. Klasické vnímání tohoto

⁸⁰ Muggleton, David: *Inside Subculture: the Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg, 2000.

„Muggleton (2000) poznamenává, že v postmoderní době jsou subkultury pouze estetickými kódy. Pro moderní éru subkultur jsou charakteristické tyto znaky: *skupinová identita, stylová homogenita, silné hranice trvání, poskytnutí hlavní identity, vysoký stupeň ztotožnění, členství vnímané jako stálé, nízký stupeň subkulturní mobility, důraz na přesvědčení a hodnoty, politické vyjádření odporu, zaměřenost proti médiím, autentické vnímání sebe (self-perception)*. Pro postmoderní éru jsou charakteristické tyto znaky: *roztříštěná identita, stylová heterogenita, slabé hranice trvání, mnoho stylových identit, nízký stupeň ztotožnění, přechodná náklonnost k subkultuře, fascinace stylem a image, apolitické cítění, pozitivní postoj k médiím, vědomost neautentičnosti*.“

Smolík, Josef: *Extremismus subkultur mládeže?*, Retrex, 1, 2006. Dostupné z:

<http://barrister.cz/strat/rexter/page.php?id=46>

⁸¹ Pokud bereme Darwinovu představu lineární evoluce jako prvotní ideu promýšlející vývoj systému, spatříme po 150 letech vědeckých teorií posun ve složitosti systémů k teorii chaosu a postmodernismu, které, zdá se odmítají jasné a jednoduché kategorie. Tedy jakýsi kužel od pevného bodu k velké kružnici.

slova, jak je učeno a jak je všeobecně vnímáno je spojeno s vysokým chováním. Kultura stolování, kulturní akce atd. Pokud přemýšlíme o škále, na jejíž jedné straně bude kultura vysoká, subkultura tvoří druhý, opačný pól společnosti. Chování barbarské, tulácké, společensky nepřijatelné, nedodržující pravidla společenského chování v jakémkoliv způsobu. Lépe lze pochopit pojem subkultura právě jako opak vysoké kultury, než jako podmnožinu antropologického způsobu nahlížení kultury. Subkultura, vnímáno antropologicky je plně integrální a přirozenou součástí kultury.

Sarah Thorton v úvodu knihy *Subcultures reader* správně poznamenává, že význam slova subkultura je lépe možné pochopit příklady jeho použití, než samotnou definicí. Stejně tak je termínu subkultura blízká množina dalších slov, patrně nejbližší je „komunita“. Ta se zdá být, jak poznamenává Thorton, více spojená se stálostí. Proto také mluvíme o mládežnických subkulturách.⁸² Subkultury se také vymezují vůči termínu „masa“ kreativností svých členů.

Má definice subkultury tedy zní: subkultura je mládežnická skupina, doprovázená staršími obřadníky, která se chová antistrukturně. Z hlediska majoritní, strukturní společnosti se jeví jako nepředvídatelná a v různé míře odpudivá a opovržením hodná. Jedním z jejích důsledků je nevědomé uvedení člena do dospělé, strukturní společnosti. Subkultury jsou v čase proměnné tak, aby byly stále antistrukturní a opovrhované.

Subkultury jsou zásadně tvořeny mladými lidmi, jejich *raison d'être* je uvádět mladé v průběhu několika let postupně do dospělosti. K určitému vedení jsou ve skupinách i jistí obřadníci, jedinci, kteří nepřestoupili ze subkultury do dospělosti, když bylo na čase a natrvalo s ní zůstali spjati. Antistrukturní chování, chování *communitas*, je důvodné právě svou odpudivostí, kterou dává na odiv majoritní struktuře. Tím vystavuje mladé jedince určitému tlaku. Právě tato kontrapozice pomáhá si uvědomovat kategorie bytí, skrze ně se dospívající stávají dospělými. Celý proces iniciace trvá až několik let a skládá se z různě silných událostí, které formují jedince. Častým znakem bývá specifický hudební styl.

A právě hudební styl může mladým jedincům dopomoci k zásadnímu vylepšení své pozice. V egalitářství subkultur se nachází i tento opačný faktor. Subkultury jsou způsobem, jak se mladí mohou dostat na vrchol společenského žebříčku skupiny, mají možnost, která by se naskytl ve standardní společnosti až mnohem později. „Je to jedno z mála polí působnosti,

⁸² Gelder, K., Thorton, S.: *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, p. 2.

ve kterém může mladý člověk dosáhnout vedoucího postavení jako způsobu odměny za píli a osobní schopnosti. Stát se v šestnácti uznávaným jazzovým umělcem je úžasná cesta jak uniknout trojí tyranii domácí disciplíny, školních povinností a finanční závislosti.⁸³ Záleží na schopnostech jednotlivce, hierarchicky vyšší statuty lze získat hudební činností, založením, či přidružením se k techno sound systému. Ani to však není pravidlem. Pozice je dána aurou (přirozenou autoritou) jednotlivce. Z vnějšího pohledu je však udržována rovnost. Hlas důležitých členů sound systému má však větší váhu.

Subkultury jsou možné na základě čtyř okolností – město, dospívající mládež, industriální (či postindustriální) společnost a vědomí různých kultur. Zastavím se nyní u čtvrté podmínky. Subkultury, jak bylo naznačeno výše, vytvářejí opozici k majoritní kultuře v rámci Turnerovské opozice struktura a antistruktura. Často je opozice spojena s kulturní jinakostí, připodobením se k jiné kultuře, převzetím kulturních vzorců. Tak se jazzová subkultura stává možnou na základě identifikace s černými hudebníky, hippies na vzorcích východního náboženství a freetechno na bázi šamanských nauk. Nutnost industriální společnosti je zohledněna ze dvou inspirací. Jednu tvoří již několikrát zmiňované Turnerovo rozdělení společností, které ovlivňuje rituální způsoby, za druhé je to bod, naznačený Ernem Gellnerem, který přináší zrod nacionalismu. Nacionalismus není důležitý sám o sobě, jde o vznik nových tendencí ve společnosti, který vzniknul přechodem do industriální doby.

Současné hudební a mládežnické subkultury a jejich průběh nemůžeme brát jako přechodový rituál v pravém slova smyslu, protože jím prostě nejsou. Můžeme však vidět mnohé souvislosti a podobnosti. Nejsou-li přímo přechodovým rituálem, věcí samou, můžeme je nazírat jako časem a prostorem upravenou formu, která slouží k sublimaci potřeb mladých dospívajících jedinců. Klasický přechodový rituál by dnes k výchově jedince už posloužit nemohl. Hudební subkultury převzaly jeho roli a nechaly v sobě rudimentální zbytky přechodového rituálu.

⁸³„It is one of the few fields in which the young can actually achieve a leading role as the quick reward for hard work and personal ability. To become a great jazz artist when one is sixteen is a wonderful way of running away from the triple tyranny of home discipline, school discipline and financial dependence.“

Mack, Raymond - Merriam, Alan: The jazz community, in: Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 3, London: Routledge, 2007, p. 18.

Nicméně jsou „standardizovány“ pro dnešní dobu tak, aby mladým jedincům k vývoji skutečně sloužily.

3.4 Jazz - první subkultura?

Pokud se zaobíráme vznikem sociologických kategorií v diskurzu subkultur, je namístě označit první historickou subkulturu. Jak už tomu bývá, nemůžeme hledat krystalický prvek, ale zmnožení znaků, které by rámcově odpovídalo pojmu subkultura. Domnívám se, že v případě jazzu (a všeho co jej obklopovalo) můžeme prvně mluvit o subkultuře. Jazz splňuje všechny čtyři „artikuly“ nutné pro vznik subkultury. Mladé hudebníky, americkou industriální společnost, velká města a také možnost identifikace s odlišnou kulturou, v tomto případě černošskou. „Od doby, co jazz existuje, je součástí show, byznysu, performance. Kontext, ve kterém se o jazzu odkazuje, je pln protichůdností: Ačkoliv se považuje za hudbu černého lidu v bílé Americe, jazz vidí své první album v roce 1917 vydané skupinou bílých hudebníků.“⁸⁴ Nepopírám, že základ byl tvořen černými hudebníky. Jen je třeba uvést na pravou míru, že šlo také o identifikaci s cizí kulturou.

Jazz byl také odmítán z hlediska klasicky vzdělaných hudebníků. „Jazz byl aktivně odmítnut hudebníky... spojenými s klasickou hudbou... protože byl produkován hudebníky, kteří nebyli vzděláni starým známým způsobem.“⁸⁵ Zároveň se však jednalo o moderní propojení dvou tradic. Jazz by nevzniknul bez africké ani bez evropské hudební tradice. Nemohl vzniknout ani kdekoliv jinde než ve Spojených státech. Právě ony veškeré a naprosto protichůdné směry dávají vzniknout moderním subkulturám v hávu jejich originalnosti. Ono propojení „všeho možného“ ona *bricolage*, je tím co dává vzniknout subkulturám. První podobná příležitost se naskytla jazzovým hudebníkům.

⁸⁴ „Des que le jazz existe, il fait partie du show, du business, de la performance. Le contexte de référence s'en trouve brouillé: bien que considéré comme la musique du peuple noir dans une Amérique blanchem le jazz voit le premier disque de son histoire graver en 1917 par une formation de musiciens blancs.“

Jamin, Jean: *Jazzanthropologie*, L'Homme, 158-159, 2001, p. 7.

⁸⁵ „...jazz was rejected actively by „the musicians...associated with „classical“ music.. since it was produced by musicians who were not educated in the familiar traditions.“

Mack, Raymond - Merriam, Alan: *The jazz community*, in: Gelder, Ken (ed): *Subcultures: critical concepts in media and cultural studies*. Volume 3, London: Routledge, 2007, p. 14.

3.5 Trocha konceptuální nejistoty na závěr kapitoly

Jak již to má asi být, teorie jako takové prudce redukuje zkoumaný jev a formulují ho do kontur, které ve svobodné podobě vůbec nemá. Na oplátku se však dostává možnost jev zkoumat, popsat a manipulovat s ním. Stejný proces probíhá i v rámci „napasování“ techna do škatulky subkultury. Velká část původního obsahu se do škatulky nevejde a ty jaksi zůstávají mimo. Velmi často jsou tyto přebytky označovány za patologické, zvrhlé a proto není třeba jim věnovat pozornost. V rámci mnou představené a Turnerem inspirované subkulturní teorie přichází největší problém s inkorporováním hip-hop subkultury do oné teoretické škatulky.⁸⁶ Problém v tomto případě nastává v tom, že hip-hop se vyznačuje ke struktuře zmnožením jejich znaků. Současný český hip-hop si libuje v konzumním způsobu života, drahých a luxusních značkách.

Jak tedy nahlížet mládežnická uskupení, která si libují v luxusu a definují se na základě ekonomické konzumnosti a medií, které jim věnují nemalou pozornost? Je zde signifikantní rozdíl mezi těmi, kteří se záměrně stávají okrajem společnosti (například technaři) a těmi, kteří se definují tím nejkonzumnějším způsobem života, vyžívají se v drahém oblečení, pití a v luxusu jimi uznávaných značek všeobecně (mladí vyznávající hip-hop). Oba póly se přitom dost často setkávají a v mnohém se prolínají přesto, že většina technařů nemá hip-hopery ráda a naopak. Obě jsou formy dospívání, obě jsou mimo hlavní proud, ale každá na jiném pólu. Domnívám se, že je vhodné vnímat pojem subkultura pouze pro ty skupiny, které se staví na ten okraj společnosti, který je symbolizován opovržením, chudobou, rozervaností atd. Přesto takové rozdělení není absolutní a zcela korektní. Hip-hop se až časem vyvinul ve spotřební kulturu. Začátky tohoto stylu jsou silně subkulturní. Z těchto důvodů je třeba odkázat opět například k Billu Osgerbymu a jeho Youthmedia, tedy nahlížení dospívajících skrze jejich konzumní rysy.

Více však pochopíme hip-hop, pokud použijeme cestu již v začátku naznačenou Victorem Turnerem. Tedy hip-hop se dostal do fáze, která čeká každou *communitas* – stal se strukturou. Zatímco háv zůstává jako přežitek antistrukturální, jádro vytvořilo pevnou strukturu.

⁸⁶ Přiznávám i jistou osobní nechuť k tomuto stylu.

3.6 Qui bono?

Až doposud se mohlo zdát, že iniciační rituály současné doby mají pro jedince pozitivní, povznášející a zároveň kongnitivní efekt. Tak jako pouze jedinec, který prošel iniciačním rituálem byl tím „opravdovým“ mužem, zdálo by se, že v moderních společnostech ten, kdo projde novodobým způsobem zasvěcením se stává tím opravdovým dospělým. Jistě je tato idea i jedním ze základních kamenů této práce. Ovšem nepodařilo se kvantifikovat množství jedinců, kterým iniciační rituály „poslouží“ k tomu, aby se opravdu stali společensky „dospělými“ a uznávanými. Nelze doložit, že pro majoritu znamenají subkultury ten správný způsob dospívání. Dokázat něco podobného, na dlouhodobě sledovaném vzorku by nešlo ani při použití kvantitativních metod výzkumu. Jak také kvantitativně měřit společenský posun. Proto je třeba říci, že subkultury slouží jako přechodové rituály, ovšem nepřetvářejí apriori účastníky v lepší dospělé. Jsou součástí dospívání – přechodu do dospělosti. Dospělost ovšem neznamena větší kredit. Proces přechodu skrze subkultury může znamenat zlepšení, zhoršení, či stejnou hladinu oproti výchozímu stavu. A tomu odpovídají i pozorování. Kdyby někdo začal zkoumat deviantní osudy jedinců, kteří prošli techno scénou, rozhodně by se mu podařilo najít dostatečný vzorek pro to, aby mohl odsoudit techno subkulturu jako deviantní, rizikový a odpudivý způsob trávení volného času. Rozhodně však mé výzkumy prokázaly, že ti kteří procházejí techno subkulturou jsou ve věku, kdy se obvykle konaly přechodové rituály.

V definici subkultur jsem se zmínil o obřadnících, kteří doprovázejí mladé. Jsou to lidé, kteří zůstávají antistrukturální po dlouhou dobu. Z logiky věci tedy vyplývá, že čím kratší kontakt se subkulturou, tím větší posun ve strukturálním společenském žebříčku, na druhou stranu zase menší schopnost relativizace struktury.

4. Výzkum subkultur

Mluvíme-li o subkulturách, je třeba zdůraznit, že na první pohled nelze subkultury podrobit klasickému etnologickému výzkumu. Je zde stálá otázka, zdali vůbec můžeme zkoumat moderní západní civilizaci a její kulturu, když etnologie byla vymezena jako věda o exotickém a cizím.

Jelikož jedna ze čtyř artikul, nastíněných v minulé kapitole, je podmínka města, přesněji řečeno města v industriální době, je možné vést diskuzi v souznění s otázkou „možnosti“ urbánní antropologie. Tato otázka se táhne od doby Chicagské školy a byla mnohokrát diskutována. Z „novějších“ příspěvků k tématu lze zmínit například prominentní žačku Marca Augé Michelle de La Pradelle a její příspěvek v Českém Lidu *Několik poznámek k urbánní antropologii*⁸⁷. Michelle de La Pradelle odpovídá na otázku po možnosti urbánní antropologie kladně. Obor rozděluje na tři témata: „(1) etnologii města, „urbánní společnosti“ jako takové; (2) etnologii určitého města, kolektivní urbánní identity; (3) etnologii ve městě“.⁸⁸ Michelle de La Pradelle poznamenává, že první téma je blízké Chicagské škole a v jeho intencích je antropologie města naprosto přirozená. Stejně tak je nahlížena v této práci.

Odpověď na otázku po možnosti výzkumu moderních společností etnology zní tedy ano. S lehkou dávkou sarkasmu lze tvrdit, že by část antropologů postrádala při negativní odpovědi objekt svého výzkumu. Vážněji lze dokládat možnost výzkumu různorodostí západní postindustriální společnosti. Mnohokrát nevíme nic o způsobu života našich sousedů. Robert Ezra Park o nutnosti studií současných městských společností koneckonců píše: „Potřebujeme takové studie, už jen z toho důvodu, abychom si mohli inteligentně přečíst noviny. Důvodem, proč jsou denní zprávy v novinách pro průměrného čtenáře tak šokující a zároveň fascinující je, že průměrný čtenář ví tak málo o životě, kterého jsou noviny záznamem.“⁸⁹ Urbánní antropologie je naprosto přirozenou věcí.

⁸⁷ Pradelle, Michelle de La: *Několik poznámek k urbánní antropologii*, Český lid, 83, 3, 1996, s. 189-196.

⁸⁸ Pradelle, Michelle de La: *Několik poznámek k urbánní antropologii*, Český lid, 83, 3, 1996, s. 190.

⁸⁹ „We need such studies, if for no other reason than to enable us to read the newspapers intelligently. The reason that the daily chronicle of the newspaper is so shocking, and at the same time so fascinating, to the average reader is because the average reader knows so little about the life of which newspaper is the record.“

Park, Robert, Ezra: *The city*, in Gelder, Ken (ed): *Subcultures: critical concepts in media and cultural studies*. Volume 2, London: Routledge, 2007, p. 16.

Sarah Thorton uvozuje základní problém antropologa provádějícího terénní výzkum u subkultur: „Na místech etnografického výzkumu, subkulturní účastníci si dělají svá pravidla, která jsou v případě subkultur často protiprávní, naopak k institucionálním zvykostem a/nebo osobním zvykům etnografa. Etická dilemata jsou proto integrální součástí v procesu dělání dobrého etnografického výzkumu.“⁹⁰ Tato otázka souvisí s, dle mého, nejdůležitější otázkou. Otázkou nakolik je nutné možné a žádoucí se ztotožnit a sžít s danou subkulturou. Jednou ze základních premis antropologického výzkumu je snaha naprostého sžítí se zkoumanou kulturou. Jen tak je etnolog přeci schopen získávat solidní „data“.

Sarah Thorton nabízí v již mnohokrát zmiňovaném sborníku dvě studie takto „vyhroceného“ výzkumu. Prvním je studie Neda Polskyho *Research method, morality and criminology* z roku 1969 a druhou je studie *The sociologist as a voyeur*, kterou publikoval Laud Humphreys v roce 1970.⁹¹ První si klade otázku, nakolik a jak má výzkumník proniknout do kriminálních skupin, druhá nabízí exkurz do metodologie výzkumu v homosexuálních společnostech. Ani jedna není kanonická pro výzkum subkultur. Techno nepředstavuje žádný zločin ani jednostranně vymezenou sexuální orientaci. Několik poznámek se mi však zdá vhodných. Etnolog, který studuje techno subkulturu se sice opakovaně dostává do kontaktu s nelegální činností (nejčastěji konzumace drog), avšak tato činnost není natolik deviantní, aby byla v rozporu s dobrými mravy etnografa. Přístup Neda Polskyho je v zásadě snahou o udržení si odstupů. Ta je patrně nutná v okamžiku, kdy je výzkum opravdu vyhrocený. „Pokud děláte terénní výzkum, raději nepředstírejte, že jste jedním z nich.“⁹² Polsky se snaží také ustanovit jasná pravidla pro výzkum. Taková pravidla jsou vhodná pro jiné subkultury, například hooligans, ale jsou dle mého zbytečná pro výzkum techno subkultury. Stejně tak nelze použít

⁹⁰ „On the ethnographic site, subcultural participants make their own rules which, in case of subcultures, are often at odds with the law, contrary to institutional policies and/or the personal habit of the ethnographer. Ethic dilemmas are therefore an integral part of the process of good ethnographic research on subcultures.“

Gelder, Ken - Thorton, Sarah (eds): *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, p. 214.

⁹¹ Humphreys, Laud: *The sociologist as a voyeur*, in: Gelder, Ken - Thorton, Sarah (eds): *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997.

⁹² „In doing field research on criminals you damned well better not pretend to be „one of them.“

Polsky, Ned: *Research method, morality and criminology*, in: Gelder, Ken - Thorton, Sarah (eds): *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, s. 218.

závěry druhé studie jen proto, že se týká skupiny, kterou někdo považuje za subkulturní (z pohledu této práce nejsou homosexuální skupiny subkulturou). Poučením budiž, že každá subkultura, dokonce každý výzkum je schůdný jen specifickou skupinou prostředků a metod.

4.1 Subkultura a ideální výzkumník

Otázka, která ve zmíněných pracích poněkud zapadla, ale která je naprosto kardinální, je otázka ideálního věku výzkumníka. Je přeci nabíledni, pokud nahlížíme subkultury jako mládežnické, tedy otevřené dospívajícím jedincům, že studenti vysokých škol, kteří jsou zároveň v „subkulturním věku“ a také jsou výzkumníky, představují naprosto speciální případ. V širším kontextu můžeme mluvit o možnosti specifických výzkumů pouze v určitém věku. Formy regionálních sídel lze zkoumat po celý život, zatímco subkultury jen když je tomu věk nakloněn.

Je více než jasné, že udržet výzkum oddělený subkulturního života lze jen těžko, na druhou stranu tak lze zaznamenat okamžiky a pocity, ke kterým se starší výzkumník nedostane. Pokud mají subkultury ze své antistrukturální povahy zakořeněnu opozici vůči statickému způsobu života (způsobu života dospělých), lze jen těžko předpokládat, že budou dospělými zcela pochopeni. Protože ač se etnolog bude snažit ze všech sil, chovat se ve čtyřiceti jako teenager nelze.

Student etnologie ovšem ještě není hotový etnolog. A ani jako součást subkultury nemůže být dospělým vědcem. Pokud si mladý student vybere jako téma nějakou subkulturu, bude mu tato subkultura patrně vlastní. Bude její součástí (v různé míře) a nebude schopen odlišit některé znaky kultury. Stejně tak bude subkulturu, které je členem, vyzdvihávat a zároveň upřednostňovat vlastní způsob existence v subkultuře oproti ostatním.

Lze mít tedy hotového vědce, který se logicky nemůže dostat do všech pozic subkulturního života. Nebo může výzkum provádět student, který nemá patřičnou kvalifikaci a nemá přístup dostatečně „shora“. Z této pasti nelze patrně uniknout. Stejným způsobem lze zhodnotit také metody a techniky terénního výzkumu. Tedy je nadmíru těžké zkoumat strukturální institucionalizovanými metodami, jako je strukturovaný rozhovor, dotazník, či jiné kvantitativní metody.

4.2 Internet a výzkum

Výzkum současných subkultur přináší do sociálních věd novou rovinu – internet. Velká část subkulturního života se odehrává na internetu. Etnolog je postaven před otázkou, jak etnografickými metodami zkoumat „internetové kultury“. Klasická věda antropologie taková společenství nemůže postihnout. Na druhou stranu, „žijí-li“ subkultury na internetu, je nutné postihnout i internetový život.

Domnívám se, že je otázkou současnosti (či budoucnosti) vytvořit paradigmatický aparát pro takové výzkumy. V zásadě platí toto – je nutné účastnit se internetového života stejným způsobem, jaký etnolog používá při studiu klasických společností – tedy zúčastněným pozorováním. Etnolog musí webovými stránkami doslova žít. Musí je pravidelně navštěvovat, zúčastňovat se jejich diskusí, poznávat jedince na internetu, vytvořit si vlastní internetovou identitu. Zároveň musí kombinovat obě složky dohromady. Musí žít v té samé komunitě, účastnit se akcí a diskutovat o nich posléze na webech. Nesmí dopustit, aby se výzkum realizoval pouze v terénu nebo na síti. Musí propojit svůj výzkum v jeden celek.

Na druhou stranu, tak jak je to u subkultur běžné, existují jedinci, kteří obě složky kombinují nerovnoměrně. Buď existují téměř bez internetového profilu, nebo se účastní hlavně internetového života a na freetekno akce jezdí méně. Tedy opět existuje škála, které se etnolog musí přizpůsobit a svůj výzkum musí „vyladit“ dle skupiny, ve které výzkum provádí.

Práce se ve své deskriptivní části často obrací na internetové zdroje, které jsou jedinou fixací určitých událostí. Uvědomuji si však nutnost třídit tyto zdroje a podrobovat je kritice. Dále se etnografická, popisná část práce opírá o výpovědi informátorů. Jelikož síť informátorů nebyla uzavřená, přistoupil jsem na nevykreslení jednotlivých informátorů. Proto jsou jednotlivé výpovědi uváděny anonymně a bez rozdělení identit jednotlivých informátorů.

Kromě nestrukturovaných rozhovorů jsem se také účastnil po více než rok na dění okolo nejmenovaného sound systému. Odtud jsou další pozorování.

Obecně lze říci, že výzkum jakékoliv subkultury není naprosto snadnou a samozřejmou záležitostí. Pro výzkumníka přinesl velkou změnu internet, který dovoluje alespoň částečnou fixaci událostí, výroků a ve svém důsledku usnadňuje psaní historie dané subkultury. Veškerou práci ovšem sledování internetu neodvede. Osobně se mi nejvíce osvědčil emický druh výzkumu, bez kterého, domnívám se, lze jen stěží pochopit subkultury.

Techno subkultura nepředstavuje ryze deviantní skupinu, která by (jako například hooligans nebo skinheads) napadala ostatní, či páchala násilné trestné činy. Přesto, a jak už bylo zmíněno, například konzumace drog, jejich prodej, nelegální prodej alkoholu v barech sound systémů a nepovolené akce mohou přivést etnologa k otázce, kdy se ptá, co ve své práci nezveřejnit. Jelikož výše popsaná nezákonná činnost se netýká všech systémů a je nerovnoměrně rozložena do celé subkultury, rozhodl jsem se nelegální činy jakkoliv blíže nespecifikovat a spíše je i zamlčet ve prospěch subkultury.

5. Freetekno

Druhá část práce představuje zaostření dosud rozmazaného konceptu subkultur na jednu ze současných subkultur. Techno subkultura představuje jeden ze silných fenoménů přelomu tisíciletí. Cílem následujících kapitol bude postihnout pokud možno monograficky problematiku techno subkultury v její synchronní i diachronní perspektivě. Nejen z ilustračních důvodů jsou některé myšlenky doprovázeny reálnými pozorováními z výzkumu.

V roce 2009, kdy jsou psány tyto řádky, mnozí tvrdí, že techno už je mrtvé. Důvodů je několik. Generace mladých, která tvořila páteř subkultury, odrostla, dospěla. Strukturním autoritám (státu, komerčnímu trhu) se podařilo narušit antistrukturní jednotu a nezávislost. A nakonec čas, daný každé subkultuře, vypršel. Pro lepší orientaci je v příloze uveden bazální slovníček pojmů. Složitější termíny jsou uvedeny pouze jednoduše, komplexní termíny jsou uvedeny v textu.

Literaturu k tématu, kromě již zmíněných titulů, představují i hudební encyklopedie, tedy knihy, které nejsou psány sociálními vědci. Jako hlavní jsem použil *Encyklopedii alternativní kultury* Stevena Dalyho. Dále jsou to knihy popisující scénu a vymezující se k drogám. Například kniha Nicholase Saunderse *Extáze a techno scéna*, je jedním z pokusů o „změkčení“ odmítavého pohledu majoritní společnosti na užívání drogy extáze na parties. Přes značné omlouvání a „vychvalování“ drogy extáze, je v knize mnoho míst, která stojí za pozornost. Hned na úvod uvádím jeden bonbónek: „V listopadu roku 1993 uvedl Time Out velký dvoustránkový článek s názvem „Hořké pilulky“ a s podtitulkem „Extáze se pro tisíce uživatelů ukázala být agonií, jelikož prodejci zamíchávají do tabletek a kapslí heroin, LSD, jed na krysy a drcené sklo. Zpráva byla citována po celé zemi, dokonce i v dánských novinách.“⁹³ Takováto zpráva je typickou urbánní legendou, jejíž nepotvrzení nezabránilo k masovému šíření ve sdělovacích prostředcích. Dále z knihy používám několik vágních definic, které vždy používám v příslušné kapitole. Definice jsou často přepisy rozhovorů s autentickými postavami britské scény 90. let, a proto je nechávám v širším kontextu jako jistou výpověď doby. K literárnímu arsenálu patří ale i klasické práce jako sborník editovaný Jeanem-Marie Secou⁹⁴.

⁹³ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 31.

⁹⁴ Seca, Jean-Marie (ed): *Musiques populaires underground et représentations du politique* E.M.E. 2007.

To, co je nazýváno techno subkulturou nebo techno scénou, je ve skutečnosti tvořeno souborem aktivit a artefaktů. V centru pomyslné množiny se nachází několik pojmů, okolo kterých je tvořena techno scéna. Základem techno scény jsou free parties, na kterých je techno hudba produkována skrze sound systémy. V širším slova smyslu jde o způsob života, spojený s principy DIY a nezávislým, egalitářským způsobem života.

Další podstatnou věcí je, že velká část technařů si historii technu neuvědomuje a symboly používá často bez návaznosti na jejich reálný podtext. Techno od někud povstalo a mnohým jeho historie nic neříká. Historická minulost technu jako hudebního stylu i jako způsobu života je také obestřena rouškou rozporuplnosti. To samozřejmě souvisí s tím, že antistrukturní prostředí není „mapováno“ strukturními metodami. Konkrétní historické události, staré jen pár desetiletí, se tak odsunuly do mýtické mlhy. Mezi technaři jsou samozřejmě poučenější jedinci, kteří se snaží zjistit o historii hnutí více, ale rozhodně nelze paušalizovat. Tak jako jinde i zde platí, že lidé nemusí k správnému užívání symbolů znát jejich historické kořeny.

Rovněž je nutné vzít v potaz geografický ráz. Jednak techno někde vzniklo, určitým způsobem se šířilo a dostávalo patinu národního rázu. Patina je utvářena souborem kulturních proměnných jako jsou zákony dané zemí, politická situace, ekonomický vývoj, národnostní složení atd. Techno není všude stejné.

Mluvíme-li o technu, je zapotřebí se nejprve zabývat tím, co se vlastně oním pojmem označuje a co se jím myslí. Techno v první řadě odkazuje k technickému – tedy ke strojům, inovacím, elektronice a ke všemu, co je spojeno s technikou.

V hudbě v nejširším slova smyslu lze brát za techno takové projevy, které jsou vytvářeny skrze elektronické přístroje. Techno je tedy hudbou, která není vytvářena skrze klasické nástroje. Člověk neznalý jednotlivých hudebních stylů označí za techno mnohem větší množinu, než doopravdy techno představuje. Jeden můj starší známý byl ve stejném podniku jako já. Když jsem se ho pak ptal, jak se mu tam líbilo, řekl, že to bylo fajn, akorát mu vadilo to hlasité techno. Já jsem ve stejnou dobu slyšel styl, který se nazývá dub. Ovšem problémy s určením stylu nemají pouze lidé, kteří se ve věci nevyznají. Za techno je označováno více věcí současně. Na diskotékách se termínem techno označuje hudba, kterou by freeteknař naprosto nezahrnul do stejného pytle.

Pokud mám zmínit několik ústředních termínů, musím se zmínit alespoň o čtyřech základních principech, na kterých techno v širším kontextu stojí. Jsou uvedeny od patrně nejslabšího až po ten nejsilnější. Dále jsou uvedeny některé další významné jevy a termíny a historie techna.

5.1 Travellers

Součástí pojmového komplexu, který vymezuje techno scénu, jsou i *travellers*. Tedy lidé, kteří kočovně žijí v obytných vozech, cestují po světě. Fenomén vznikl ve Velké Británii. V Čechách nikdy nedosáhl podobné rozšířenosti, jako v zemích západní Evropy. Přesto jsou travellers fenoménem, který dokresluje kontury techno scény i u nás. V Encyklopedii alternativní kultury jsou travellers popisováni takto: „Jako vyznavači hippie liberalismu a beatnické záliby v cestování pojíždějí tito novodobí kočovníci v pestrobarevných autobusech a karavanech územím Velké Británie (především jižní Anglie). Vyvrcholením pravidelných „kmenových“ setkání na různých rockových festivalech bývala každoroční oslava slunovratu ve Stonehenge. V roce 1985 Margaret Thatcherová tato shromáždění zakázala jako následek „Bitvy u Beanfieldu“, kde tisícovka policistů ničila nomádská vozidla, zatkla stovky lidí a do vazby vzala i děti. Bývalí punkoví squateři se k nomádům přidali koncem 70. let, když byli vyhnáni z londýnské čtvrti Camden Town, což vedlo k ještě podivnější směsici příslušníků subkultur hippie, punk, Rasta, rave a nakonec i zippie. Oficiální pronásledování poutníků pokračuje. V roce 1994 byl dokonce zrušen zákon o vyhrazených místech pro karavany, jenž vstoupil v platnost v roce 1968, aby chránil kočovníky před útoky příliš horlivých obyvatel oblastí, kterými projížděli.“⁹⁵

Travellers jsou lidé, kteří se snaží žít životem mimo vlastní kulturu. S trochou nadsázky lze říci, že se nejedná o subkulturu, ale o jinou kulturu. Travellers žijí na opuštěných místech v horách, kde nejsou pronásledováni státem. Snaží se praktikovat společnost na jiných principech, než jak je tomu běžné v majoritní společnosti. Nejvíce Čechů odjíždí na místa do Španělska. U nás se fenomén rozdělil na krátkodobé, kteří vyrážejí například jen na měsíc, zbytek času tráví v klasických domech a na dlouhodobé, kteří nemají jiný přístřešek, než svou dodávku.

⁹⁵ Daly, Steven - Wice, Nathaniel: Encyklopedie alternativní kultury, Brno: Books, 1999, s. 348.

Těch je ale podstatně méně. Život na cestách i v horách je složitý a vyčerpávající, avšak nabízí možnost nezávislosti na majoritní kultuře. Lidé jsou nuceni samostatně řešit zapeklité situace a jsou odkázáni pouze sami na sebe a na pomoc ostatních travellerů.⁹⁶ Život v komunitách také občas přináší šarvátky a problémy. Nedá se říci, že by travelleri přišli na sluneční stát. Rovněž nelze říci, že se jedná o fenomén, nezbytně doprovázející techno subkulturu. Mnoho travellerů mezi technaře nepatří. Zvláště na západě se často jedná o starší rodiny, vychovávající své děti. Technaři jsou pouhou jednou odnoží. Celý myšlenkový systém založený na svobodě a nezávislosti však do techno subkultury patří.

5.2 DIY

Fenomén DIY lze v určitém slova smyslu vztáhnout na veškeré subkulturní jednání. Jedná se o to, že každý může dělat vše, aniž by k tomu měl patřičné vzdělání, patřičnou praxi. Lze v tom spatřovat onu rituální zkoušku, kdy musí dospívající dokázat, že věci dokáže jako dospělý. Nedostatek formálního vzdělání se nejsignifikantněji projevuje u hudebních subkultur. Jazz mohli hrát i hudebníci bez formálního vzdělání – právě proto byl styl opovrhovaný z hlediska klasické hudby. Punk je příkladem toho, že hrát může naprosto každý. A techno s hraním z vinylů nebo počítače v tomto trendu jen pokračuje.

Jeanem-Marie Secou je koncept popisován takto: „Do It Yourself neboli DIY: výraz připisovaný Jerry Rubinovi, americkému aktivistovi, autorovi známé knihy *Do It: Scénáře revoluce* (1970), která brání koncepci minoritní a samosprávné činnosti, tvorby a sociální změny. Utvářeje se zvláště z rozšířené potřeby převrácení pasivního občanského státu a očividné apatie, ideologie/utopie DIY je také ilustrována punkovými momenty a požadavky kreativity vyplývající ze základny undergroundu a alternativního rocku. Výraz známý od začátku devadesátých let, návrat k zájmům a činnosti, například objevujících se v ruských hudebních proudech a v Evropě.“⁹⁷

⁹⁶ Informátor se dostal do situace, kdy ve španělských horách odešel v jeho dodávce vzduchový chladič. Nebylo možné se dovolat jakékoliv pomoci a nejbližší vřakoviště bylo několik set kilometrů. Další cesta nebyla možná. Po několika strastiplných dnech vyřešil informátor problém tak, že velmi kreativním způsobem dodělal listy zničené vrtule z kusů plechů.

⁹⁷ „Do It Yourself ou DIY: expression due a Jerry Rubin, activiste américain, auteur du fameux livre, *Do it: Scénarios de la révolution* (1970), défendant une conception de type minoritaire et autogérée de l'action, de la

Lze tedy říci, že DIY vychází z rozčarování a naštvanosti mladých lidí, kteří jsou frustrováni apatičností a neschopností strukturální populace. Pokud se obrátíme na méně vědecké zdroje, například na knihu *Extáze a techno scéna*, dostaneme pouze potvrzení toho, co bylo zatím naznačeno: „Scéna DIY (Do It Yourself – Udělej si sám) nyní prožívá renesanci. Proč, to mi vysvětlil Cosmo ze skupiny Justice?: „V osmdesátých letech začali být lidi zhnusení tím, jak žijeme, nebo se prostě jenom nudili, a tak zvedli zadky a začali s tím něco dělat. Vznikaly nezávislé festivaly, „squaty“ hnutí travellerů a později acid house parties. Všechny tyto aktivity jsou výsledkem snahy lidí, kteří se rozhodli, že právě teď přišel čas vzít svůj osud do vlastních rukou.... Scéna DIY vznikla, když se lidé dali dohromady a uvědomili si, že jediná cesta kupředu je spoléhat sami na sebe, a ne na někoho jiného, ať už se to týká přímých akcí proti stavbě dálnice v místě vašeho bydliště, nebo kampaní za stejná práva pro fyzicky či mentálně postižené lidi. Hlavní úlohu v ní hraje zdravý rozum a tvůrčí myšlení.“⁹⁸

„Scéna DIY je založená na tom, že lidé dělají vše bezplatně. Fungujeme podle zcela jiných pravidel – většina nemá za svou práci nic, kromě dobrého pocitu, že dělají něco pro druhé. Nemusíte poslouchat jenom rave- jsou mezi námi i básníci a podobně. Setkávají se tu lidé s různými životními osudy, a to je právě to, o co tu jde.“⁹⁹ Scéna DIY je samozřejmě mnohem rozvinutější v klasických západních demokraciích a hlavně v Británii. Kniha *Extáze a techno scéna* také popisuje dva jevy, ne zcela nezajímavé pro tuto práci. Jednak je jím sblížení DIY a techna: „Hlavním důvodem sblížení DIY a techna scény je Criminal Justice Act – koná se hodně ilegálních parties, a to je právě, proti čemu zákon míří. Scéna DIY jsou lidé, kteří jsou současným systémem otráveni a chtějí být samostatní – ať už tím, že se budou sami bavit, sami si vyrábět potraviny či energii. Prostě nečekat, až jim to všechno někdo poskytne.“¹⁰⁰

création et du changement social. Cristallisant notamment un besouin diffus de renversement de l'état de passivité citoyenne et d'apathie téléspectatrice, l'idéologie/ utopie DIY est aussi illustré par le moment punk et demandes de créativité, émanant de la „base“, dans l'underground et la rock alternatif.

L'expression connaît, depuis la début des années 1990, un regain d'intérêt, par exemple, dans le courants émergents musicaux russes et en Europe.“

Seca, Jean-Marie(ed): *Musiques populaires underground et représentations du politique* E.M.E. 2007, p. 331.

⁹⁸ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 165.

⁹⁹ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 166.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Pro ještě lepší ilustraci lze uvést soupis zásad, který si vytvořili lidé na obranu DIY v Británii:

1. Tohle bude ohromné – to si uvědom. Nechej si narůst křídla, abys mohl létat.
2. Naslouchej novým lidem.
3. Sdílej zodpovědnost s druhými.
4. Sobectví zničí v samém zárodku – nedopust' žádné boje o moc.
5. Komunikace brání nedorozumění – proto mluv s druhými.
6. Pokud se tu necítíš dobře, předej svou práci jinému a odejdi pryč!
7. Nikdy se nesměj těm vypaseným sviním nahore.¹⁰¹

5.3 Sound systémy

Sound systémy (zkráceně systémy) představují centrální pojem pro celou subkulturu. Tradičně se vypráví, že sound systémy vznikly na Jamajce v 60. a 70. letech 20. století jako pojízdné hudební aparatury, které byly používány pro ozvučení diskoték. Časem se systémy přesunuly do Anglie, kde se rozvinula kultura sound systémů naplno. Hudba byla produkována skrze dva gramofony a vinylové desky. K ní se přidával živý zpěvák MC (Master of ceremonies). Během 80. let se tak v Británii setkáváme s reggae sound systémy, postupem času vznikají i techno sound systémy.

V Secově sborníku najdeme heslo: „Sound System: význam 1: Systém mobilního ozvučení umožňující šíření hudby. Historicky vzniknul na Jamajce pro reggae, byl převzat organizátory free parties. Význam 2: Metonymicky Sound System označuje seskupení pořadatelů free party, stejně jako „techno kmen.“¹⁰² V českých zemích je označení pro sound systém používáno pouze pro společenství DJů. Nicméně z logiky věci vyplývá, že ti, co jsou členy sound systému, také organizují akce.

Sound systém je tvořen zpravidla několika DJi, kteří mixují hudbu ze soustavy dvou gramofonů a mixážního pultu, dále ozvučovací soustavy – zesilovačů a reproduktorů. Dále pak

¹⁰¹ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 166.

¹⁰² „Sound System: sens 1: Systeme de sonorisation transportable permettant la diffusion de musique. Historiquement né en Jamaïque, pour la reggae, le principe a été récupéré par les organisateurs de free parties. Sens 2: Par metonymie, un Sound System designe les collectifs d'organisateur de free party, synonyme de „tribu techno.“

Seca, Jean-Marie(ed): *Musiques populaires underground et représentations du politique E.M.E.* 2007, p. 341.

dodávkou, ve které je aparatura převážena na freeparty, baru, ve kterém prodává sound systém alkohol, vizuálních dekorací a často také nějakým přístřeším pro případ špatného počasí. Nezávislé freeparty si vyžadují také zdroj elektrické energie. Tím je naftový generátor. Krom již zmíněných DJů a MC se systém může skládat také z členů, kteří sestavují technicky náročnou aparaturu, obsluhují bar atd. Zpravidla platí, že DJové tvoří jádro systému, na něj se pak nabalují další vrstvy, jako již zmínění technici, barmani, vizuální umělci atd. Drahá zvuková aparatura se nejčastěji pořizuje za společné peníze. Naopak dodávky, vozy a hlavně desky jednotlivých DJů jsou osobním majetkem. Aparatura a gramofony se mohou pořizovat buď společným vkladem, nebo jsou financovány z výnosů jednotlivých akcí.

Hlavní myšlenkou mezi členy systému je rovnost. Netvrdím, že velké systémy s mnoha členy nemají jisté vnitřní členění, ale to je spíše na základě doby strávené u techna nebo přirozené autority. Vůdci existují, avšak je velmi patrná snaha o rovnostářství. Zakládající členové mohou být v určitém smyslu výše postavení.

Být DJ je v dnešní kultuře do určité míry prestižní. Sice to naprostá většina (samozřejmě se najdou výjimky) nezdůrazňuje. Jednak se lidé znají a každý zpravidla ví, kdo je a kdo není členem systému. Na druhou stranu chlubit se, že jsem DJ, by bylo faux pas. Popíralo by to techno subkulturu samotnou. Určitou prestiž však práce za gramofony přináší. Je velký rozdíl mezi systémovými DJi a mezi těmi populárními, kteří hrají například na klasických diskotékách nebo v klubech. Popularita systémových DJů se odvíjí od prezentace celého systému.

Sound systém udržuje skupinu pohromadě, je jednotícím prvkem. „Nabaluje“ na sebe jedince, kteří by sami nic nezmohli, takto se však u něj mohou projevit například výtvarně. Systém vzniká tak, že několik kamarádů má vizi ohledně druhu hudby a její prezentace. Po nákupu nezbytných věcí, které jsem popsal výše, následují první akce. Samozřejmě DJové se nejdříve musí naučit hrát. Proto se nejčastěji nakupují jako první gramofony a mixpult na domácí hraní, a až se DJové naučí hrát, přistoupí se na první akce. Ty se pořádají většinou uvnitř, kde je to méně náročné, popřípadě mohou členové ze začátku hostovat u jiného sound systému, než se osamostatní. Někteří zase používají počítačové programy pro tvorbu hudby, to je označováno jako „hraní z compu“. Hraní z gramofonu je dražší a je považováno za „cennější“. K zakládání systému i preferencím pro tvorbu hudby více přispěvek z internetové diskuse, pro ilustraci i v původní gramatické podobě:

„Kdyz uz nekdo zaklada sound system mel by ho ze do zacatku delat s kamosema. Po case stejnak zjistis ze nekteri lidi to berou na lehkou vahu nebo zacnou smazit tak se trhnou. Proto je dobry kdyz uz nakej ten sound funguje ze se zacnou se objevovat stejni parani z blyzkeho okoli co maj nadseni a treba i neco umej. A co se tyce toho hrani jak uz nekdo podotknul desky to je modla. Jak se naucis rovnat desky zjistis ze ten rytmus a dobu proste slysis a muzese prejit k v lastni tvorbe treba z kompu. Tim nemyslim traktor ale treba Ableton. Dle meho nazoru je traktor nejvetsi shit pro machyrky co chtej akorat frajerit. A kdyz uz chce nekdo zacit budovat sound mel by se drzet skromneho planu a nemirit moc vysoko.“¹⁰³

Způsob hraní hudby skrze vinylové desky je jedním z opozic, kterými se techno subkultura odděluje od většinové kultury. Je typické, že v době digitálního záznamu hudební stopy si subkultura vybírá první masově rozšířený nosič – gramofonovou desku, ač by jí stejně dobře mohly posloužit například CD disky. Bylo nutné vytvořit antistrukturu, která se jasně vymezi i ve způsobu hraní hudby. Antistrukturou digitálního záznamu je záznam analogový, gramofonový. Důležitost způsobu, jakým je hudba produkována, je možné ilustrovat skrze podobná vyjádření technařů, kteří v mnoha případech dělají velký rozdíl, mezi digitální hudbou a hudbou hranou z vinylů. Vinyl je brán jako nejčistší a nejpůvodnější záznam zvuku. Digitální stopa je považována za upravenou a „nepřirodní“. Reálně je téměř nemožné rozdíl poznat. Sama gramofonová deska, jako veliké, neskladné, lehce poškoditelné médium, v dnešní době působí jako snaha odlišit se a ztížit si dobrovolně situaci.

Systém se obvykle rozpadá s tím, jak krystalizuje ve strukturu. Možností je několik. Zakládající členové se neshodnou a pak je nutné společný majetek rozprodat. Druhá, patrně častější možnost, přichází s věkem DJů. Věk působí strukturotvorně. A tak i s generační výměnou přichází nechuť z daného stavu, doprovázená stížnostmi na současnou „mládež“, na to, jak dřívější akce bývaly mnohem lepší, než jsou ty dnešní. Pořádání akcí se tak omezí na minimum. Pěkně to vyjádřil jeden z informátorů: „My teď hrajem už jen na narozenách, to je první stádium, druhé stádium jsou svatby, a tím třetím budou pohřby.“¹⁰⁴

¹⁰³ <http://this.tekway.cz/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=372>

Traktor je softwarový program pro mixování hudby.

¹⁰⁴ Zdroj: Výzkum autora.

Systémy fungují v ekonomických relacích – na akce je nutno obstarat alkohol, benzín, agregát a mnoho dalších věcí, které stojí peníze. Musí se snažit o vyrovnaný rozpočet, tedy o to, aby se peníze, které jsou ze systémového rozpočtu, do něj zase vrátily, popřípadě aby akce skončila přebytkem a peníze se mohly investovat do vývoje systému. Členové systému však žádnou odměnu nedostanou. Je nutné vybírat členy systémů velmi opatrně a obezřetně tak, aby byla zaručena maximální spolehlivost, neziskuchtivost a schopnost pracovat pro celý systém. Zakládající členové jsou nejčastěji dobří kamarádi. I tak riskují mnoho, kamarádství se může kvůli nově objeveným situacím poničit, rozvrátit a zničit tak celý systém. Jak říkal zakládající člen systému, kde jsem měl tu možnost působit: „My jsme si s druhým zakládajícím členem říkali, že pokud ten systém založíme, tak se nesmíme nikdy hádat.“ Každý z členů systému investuje do začátku mnoho peněz, které se mu nikdy nevrátí - za desky, společnou aparaturu atd. Společný majetek je velký, a proto je nutné, aby byla parta kolem systému naprosto oddaná myšlence systému a aby členové sdíleli ideje, které jsou alespoň v jisté míře podobné. Myšlení členů systému, to co chtějí, jak chtějí systém prezentovat, by mělo být homogenní.

Ono velké množství financí, vynaložených na nevratné investice vede některé autory k přirovnání systémů k potlači. Jednotliví členové nebo systémy se předvádějí, aby ukázali svou sílu a moc. Takovéto nahlížení, které uvádí Lionel Pourtau¹⁰⁵ však dle mých výzkumů neodpovídá reálnému stavu natolik, aby bylo možné prohlásit činnost systémů za novodobý potlač. Popularita členů sound systému může být stejná, jako byla obliba členů místních rockových kapel v 70. letech. Rozhodně členové sound systému mají vyšší pozornost a jsou oblíbení, ovšem popularita není automatická. Spíše než o popularitu jde o lásku k hudbě a způsobu života, který systémy nabízí.

Investiční náklady jsou vysoké, proto jsou rozděleny na více členů. DJové si musí kupovat desky, ze kterých hrají, při ceně zhruba 300Kč za jednu desku jsou prvotní investice kolem 10 000 Kč, tak aby DJ mohl hrát. Další investice, tentokrát pro celý systém jsou dva gramofony 20 000 Kč, mixpult 5000 Kč.¹⁰⁶ Nejnákladnější je zvuková aparatura, kde je možné „utopit“ opravdu velké množství peněz. Dvě základní bedny a zesilovač mohou vyjít na 15000 Kč a to se jedná o velmi komorní provedení. Průměrné ozvučení pro venkovní akce může vyjít na

¹⁰⁵ Pourtau, Lionel: La question de la trahison dans l'*underground* technoide, in Seca, Jean-Marie(ed): Musiques populaires underground et représentations du politique E.M.E. 2007, p. 272.

¹⁰⁶ Jako u dalších položek uvádím orientační ceny. Vybavení lze kupovat levnější, ale i dražší.

50 000 Kč. Dále je nutná dodávka na přepravu a další vybavení, dekorace, plachty pro případ špatného počasí atd. Náklady, zhruba spočteno, mohou být kolem 150 000 Kč. Zátěž je rozložena na více členů systému, kteří si však musí věřit. Není možné, aby se jeden staral o vše a zbytek jen čekal. Každý musí přiložit ruku k dílu. Systém se podobá malé domácnosti nebo lépe řečeno osadě v přírodě, kde je nutné se postarat o správnou funkci všech věcí.

Mezi nejznámější české sound systémy patří například Cirkus Alien, Mayapur, Aphrikka, Frontal, Gardenzitty, Jednota, Komatsu, Lettek, Oktekk, Strahov, NSK, Shamanik. Jména systému jsou často dávana tak, aby poslední slabika byla tekk, tedy Spratekk, Zmatekk, Zvratekk, Agrotekk nebo Biftekk.

5.4 Freeparty

Vybavený systém pořádá technoparty, návštěvníky jsou zpočátku hlavně přátelé členů systému. Pořádané akce se dají rozdělit na venkovní a konané uvnitř. Akce konané uvnitř se většinou odehrávají v době, kdy není možné dělat celonoční party venku z důvodu chladu, tedy od podzimu do jara. Dále by je bylo možné rozdělit na menší akce v hospodách a větší v sálech a klubech. V klubech a větších prostorách se většinou vybírá vstupné tak, aby se zaplatily náklady na pronájem sálu. V hospodách se vstupné většinou neplatí a systém dostane od majitele hospody nějakou finanční odměnu. Častý je otevřený účet na baru pro členy systému. Samozřejmě, že účet má strop. Náklady tedy spadnou pouze na dopravu a možný pronájem sálu nebo klubu. Další výhodou je, že se technaři dopraví do klubu mnohem lépe než někam do otevřené přírody. Pro menší systémy jsou ekonomicky mnohem stabilnější akce pořádané uvnitř.

Venkovní akce jsou samotnou podstatou techna, žádná indoor party se tomu nemůže vyrovnat. Do popisu venkovní technoparty se však nechci nyní pouštět, nyní jde o ekonomické vztahy. Ač je techno subkultura v mnoha situacích naprosto nestandardní, co se týče finančního zabezpečení, je až na jednu podstatnou výjimku vše řízeno stejnými ekonomickými principy jako tržní svět okolo. Tou výjimkou jsou nulové příjmy pro participující. Nikdo nedostane více, než náklady. Veškerá práce je zadarmo a je dělána pro ostatní. Pro úspěch akce, systému. Každý systém má společnou pokladnu, z které se vydaje platí. Peníze z ní jdou na pořádání party nebo na nové vybavení pro systém, příjmem jsou akce nebo příspěvky od členů systému, které se někde platí.

Z ekonomického hlediska jsou venkovní akce velkou otázkou. Je možné vydělat dost peněz, které se použijí na další progres, nebo je také prodělat. Náklady se pohybují od 10 000 Kč na akci výše. Záleží na vzdálenosti a mnoha dalších faktorech. Je potřeba nakoupit alkohol, benzín. Pronajmout chybějící věci.

Akce musí být naplánována na dobrý termín, pokud možno co nejméně kolidující s parties v okolí. Měla by se pokud možno odehrávat v zajímavém a opuštěném prostředí, které by mělo být však relativně dobře dostupné. Místo a čas by měl být dohodnut s majiteli pozemku, lépe i s obecním úřadem. Pokud se to nepodaří, hrozí uzavření ze strany policie a tím velká ekonomická ztráta. Pro úspěch je tedy nutná plná oddanost věci a „manažérské schopnosti“.

5.5 Techno a hudba

Ač jsem již nastínil v mnoha dalších vhladech, co je bráno za techno hudbu (některé definice teprve přijdou), považuji za nutné přednést určité shrnutí. Geneze techno hudby je popsána v podkapitole Historie techna, nyní mi jde spíš o rozčlenění a definici žánrů.

Ucho technaře dokáže rozpoznat mnoho žánrů v monotónní techno hudbě. Domnívám se, že alespoň v české techno subkultuře lze vysledovat tři hlavní směry, které dále podléhají dalšímu rozdělení. Jedná se o techno a jeho odnože, Drum'n'bass a jeho odnože a naposled nezbytný doplněk, kterým jsou pomalé žánry jako je ambient a reggae, dubstep, break beat.

Techno je elektronická, rychlá a repetitivní hudba s vysokým BPM, kdy není kladen důraz na melodii, ale na rytmus. Jako existuje mnoho žánrů, od hardcore (velmi rychlé a repetitivní techno s více jak 180 BPM), po styly ze začátku devadesátých let, které jsou mnohem pomalejší. Kombinace rychlého rytmu, drog a společenství stejně naladěných lidí pak vytváří ono esenciální.

Ve druhé skupině jsou dva žánry, které běžný posluchač nedokáže odlišit. Jedná se o drum'n'bass a jungle. V knize Extáze a techno scéna jsou žánry definovány odlišně, ovšem ne zcela přesně: „Jungle charakterizuje nadměrně synkopovaný rytmus. Udává ho neobvyklý, téměř infrazvukový basový buben, který tluče ve dvojitých úderech. Rytmus se pohybuje kolem 160 úderů za minutu, zatímco basová linka a zpěv bývají pomalejší.“¹⁰⁷ „Drum'n'bass je obyčejně jenom těžký bicí rytmus a basová linka....Ragga jungle je založené na prvcích reggae,

¹⁰⁷ Saunders, Nicholas: Extáze & Techno scéna, Brno: Jota, 1996, s. 185.

ovlivněných dance hall, má obyčejně lehčí rytmus s dabovanějšími basovými linkami, je rytmicky velmi bohaté, s velmi členěným bicím partem (jako u stylu hip-hop) a obsahuje sample reggae.“¹⁰⁸ Celkově chaotickou definici lze doplnit tím, že se souhrnně těmto stylům říká „zlámané beaty“, kvůli charakteristické rytmické smyčce. Extrémně rychlou a „zlámanou“ variantou těchto stylů je breakcore.

Poslední skupinu tvoří žánry, na které se zpravidla dostává k ránu nebo odpoledne. Jedná se o odpočinkové, více melodické a mnohem pomalejší hudební styly, které slouží k odpočinku od rychlé hudby.

5.6 Techno dress code

Oblečení technařů není jednotné, přesto lze vidět jistou „uniformizaci“. U mužského pohlaví vypadá oděv takto: boty jsou přebrány z hip-hopové kultury. Dají se popsat jako širší tenisky. Většina technařů si potrpí na poměrně drahé boty. Kalhoty jsou většinou s kapsami po stranách, často z maskovací nebo vojenské látky, volné. Trička jsou často „systémová“, tedy jednobarevná se znaky a názvem jednotlivých systémů. Mezi motivy patří i vyobrazení různých drog. Vlasy mohou být spletené do dredů, častěji jsou technaři ostříhání na krátko. Velmi oblíbená je tzv. „křišna“, tedy krátké vlasy, na temeni nechané delší, někdy zadělané do dredů. Častá je kšiltovka. Pro chladnější počasí mají technaři mikiny s kapucí. Frekventované je také tetování a piercing.

Dívčí oblečení je dost podobné, jen uzpůsobené ženským tvarům. Jsou používány vojenské věci, nášivky atd. V horké dny mají technaři kraťasy s kapsami a velmi často nenosí tričko. To se strká stočené za kalhoty, tak aby z nich viselo. Technařky nosí kraťasy a vrchní díl plavek. Na oblečení pro technaře se specializují obchody s oblečením, které je souhrnně

¹⁰⁸ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 185.

Speciálně na tomto popisu je vidět neukotvenost slangových slovních spojení v českém jazyce. Dancehall je jamajský hudební styl, který patrně vznikl od pojmenování tančírny –dance hall. Jakožto hudební styl se však slovo dancehall používá dohromady a mělo by se tak i skloňovat. Tedy ovlivněných dancehallem, nikoliv ovlivněných dance hall. Skloňování tohoto slova je naprosto běžné mezi lidmi, které na podobné akce chodí. Stejně tak si nejsem plně jist zdali významově nepochopitelné slovní spojení „s dabovanějšími basovými linkami“ nemá být spíše „s DUBovějšími basovými linkami“. DUB označuje specifickou formu reggae a rovněž dochází mezi lidmi ke gramatickému skloňování tohoto anglického výrazu. K přejímání a skloňování anglických výrazů bych doplnil, že neprobíhá automaticky. Například slovo rave se téměř nesklonuje, slovo jungle se někdy používá ve skloňované podobě (jungleová akce), v některých případech ke skloňování nedochází.

označováno jako „streetwear“. V Praze jsou takovými obchody například Alien DNA, Maximum underground nebo Revolver. V posledních letech se začaly do techno módy vracet punkové inspirace, dokonce je zase možné občas vidět „punkáče s kohoutem“.

5.7 Drogy a techno

Drogy jsou nedílnou součástí techno subkultury. Až dosud jsem je víceméně nezmiňoval. Je potřeba říct, že nelze hodnotit drogy jako vyloženě negativní součást subkultury. Ani nelze apriori zaujímat pohled, že ten, kdo „fetuje“, je naprostým vyvrhelem. Je třeba dělat rozdíly. V největší míře se konzumují konopné deriváty. Tedy hašiš, skank a marihuana. Ty se v naprosté většině v Čechách kouří zabalené do kónických cigaret, na Moravě jsou častější různé typy dýmek. Existuje mnoho slangových výrazů pro marihuanové cigarety: joint, džoš, spliff, špek, brko, péro, brčko atd. Jointy se kouří ve skupinkách lidí, jsou tak dobrou socializační příležitostí. Marihuanové cigarety kolují ve skupince podle jistých celkem složitých zásad. Většinou ten, kdo ubalí cigaretu, zahazuje kolečko a posléze ho posílá buď na jednu, nebo druhou stranu, podle toho, kde je člověk jemu blízký. Není to však pravidlo, existuje mnoho výjimek.

Marihuana neodmyslitelně patří k techno subkultuře. Dle mého názoru frekvence její konzumace leží zhruba mezi častějším pitím piva a pitím tvrdého alkoholu. Co se týče nebezpečnosti marihuany, lze říci následující. Samozřejmě, že je možné z velkého množství ztratit krátkodobou paměť, v ojedinělých případech může člověka postihnout i horší psychická deviace. Na druhou stranu znám celé „zástupy“ lidí, kteří kouří marihuanu pravidelně několikrát týdně po mnoho let a jsou schopni naprosto normálně fungovat. Ba co víc, nelze to na nich poznat. V momentě, kdy však konzumace marihuany (a patrně se to dá říct i o dalších méně návykových drogách) přeroste do dospělosti – stavu kdy by člověk měl opustit subkultury, stává se její kouření problémem pro některé stránky normálního života. Nechci říkat, že marihuana nemá svá úskalí, ale je to stejné jako s alkoholem. Je možné ho pít celý život a není to poznat, na druhou stranu člověk může dopadnout špatně. Náš stát není vůči marihuaně nijak represivní. „Babičkovský“ pohled, že ten kdo si jednou „šlehnul“ tu marihuanu, je navěky ztracen, opravdu není na místě.

Mezi skupinu středně nebezpečných a méně frekventovaných drog lze řadit LSD (tripy), speed, pervitin, kokain, psylocibiny obsažené v lysohlávkách a Extázi. Zde je situace jiná. Ti, kteří pravidelně konzumují tyto drogy i mimo akce jsou jimi poznamenáni. Na druhou stranu

setkal jsem se s tím, že většina lidí je bere pouze na parties. Někdo jen jednou za rok na Czechteku. V tom případě se požívání podobá jisté výroční rituální konzumaci drog u přírodních národů a nemá větší následky.

Pak jsou tady tvrdé drogy, především heroin. Musím říci, že jsem se s ním na freeteku nikdy nesetkal. Netvrdím, že se zde nevyskytuje, mám však za to, že konzumace tvrdých drog společně s hlasitou hudbou by nebyla pro poživatele příjemným zážitkem.

Drogy neodmyslitelně patří k techno subkultuře. Jsou lidé, kteří svou drogovou „kariéru“ nezvládnou. Většina ji časem opustí bez následků.

Výběr drogy je do značné míry závislý na naturelu dotyčného a také na módních trendech. V devadesátých letech byla velmi populární Extáze, později po roce 2000 ji, alespoň u nás vystřídaly tripy, tedy LSD. Faktem zůstává, že hlavně anglická scéna, potažmo techno jako takové bylo spojováno s extází jako jejím hlavním motorem. Podobný názor má i kniha Extáze a techno scéna, autor víceméně vidí přímou korelaci mezi rave a drogou extáze: „Ne všichni se začlenili: pár lidí se neohrabaně snažilo zapadnout a tancovat, ovšem bez jakékoliv spontánnosti. Myslím, že to byli ti, kteří si nevzali Extáze“.¹⁰⁹ Možná tomu tak bylo po určitou dobu v Anglii (film Human Traffic přikládá Extázi podobný význam), ale rozhodně nelze z Extáze dělat drogu, která by byla determinujícím faktorem techno scény. Zdá se, že extáze byla po určitý okamžik na svém výsluní a byla spojována se vším. V době mého výzkumu již rozhodně tak exkluzivní postavení mezi ostatními drogami neměla.

Vzpomínám si, že při protidrogových přednáškách na střední škole jsem nepochopil, jaké důvody lidi vedou, aby začali drogy vůbec brát. Byly uváděny důvody, že mladí lidé se chytí nějaké party a aby se začlenili, začnou brát drogy. Popřípadě je to nezdarem v životě, který vede lidi na scestnou dráhu. Účinky byly popisovány jako motání, nevolnost, různé stihomamy atd. Nikdo neřekl, že pozměněné stavy vědomí jsou v naprosté většině pozitivní. Těžko by někdo bral heroin, kdyby po okušení první dávky nezažil něco opravdu výjimečného – toto je naprosto polarizovaný příklad. Stejně tak na techno akcích spojení drog, alkoholu, repetitivní, rytmické a hlasité hudby spolu s vizualizacemi a sobě si rovnými lidmi všude kolem, vytváří naprosto neopakovatelné stavy. Najednou se lidé, se kterými by se člověk v normální společnosti patrně vůbec nebavil, stávají vám rovnými. Ne nějakým příkazem shora – prostě to tak v tu chvíli je.

¹⁰⁹ Saunders, Nicholas: Extáze & Techno scéna, Brno: Jota, 1996, s. 10.

S postupujícím časem, který plyne jinak než v normálním životě, se člověk dostává do jiných světů. Zpětně své zážitky mohou popsat jako „proplouvání“ akcí.

Na Czechteku 2006 si pamatuji ráno po noci, kterou jsem byl celou vzhůru. Stav překonané únavy, rovnosti lidí, opojení, je naprosto mimo to, co člověk zažije v normálním světě. Nelze nevidět podobnost mezi stavy výše popsanými a rituální smrtí při iniciačních rituálech. Protože onen stav překonané únavy, ono vítězství nad nocí po boku ostatních, je tím největším přínosem techno subkultury.

5.8 Internet a techno

Tématika internetu byla v určitém ohledu pojednána v kapitole Výzkum subkultur. Problematika internetu a jeho využití je složitá. Předně je těžké odhadnout skutečný vliv internetu na subkultury. Internet rozhodně přináší nové možnosti. Názory tak mohou oscilovat od zásadního vlivu internetu na subkultury až po minimální vliv. Je nutné přihlídnout k mnoha faktorům - raná představa, že internet dává rovné šance všem, zdá se mi naivní. Postmoderní vize deteritorializovaného světa¹¹⁰, na základě sdílených zájmů, spíše než zeměpisné blízkosti¹¹¹, vnáší do hry idealismus (je možné komunikovat s lidmi v Peru, ale proč by to člověk dělal, když k nim nemá bližší vztah - poslouchat stejnou hudbu nestačí). Možnost komfortně si dopisovat s lidmi na druhém konci světa existuje již jedno století. Přesto není tak rozšířená, jak by být mohla. Internetová komunikace je jinou formou téhož. Zde se dostáváme k hlavní tezi této části - existují lidé, kteří podobnou komunikaci vyhledávají, avšak většina komunikuje jen s blízkým. Jedinci, kteří vedou komunikaci na dálku, pak předávají své znalosti těm, kteří patří do skupiny. Ti, co přinášejí cokoli nového, mají samozřejmě pozornost a úctu. Často jsou to členové sound systému, kteří sjednávají akce a přinášejí konstruktivní nápady.

Na druhou stranu, kolem sound systému se tvoří komunity – tedy členové soundsystému plus lidé, kteří k nim mají blízko (na malém městě téměř všichni místní technaři tvoří místní komunitu). Internet, často v podobě guestbooků tvoří místo, kde komunita virtuálně komunikuje. Komunikují spolu nejčastěji členové komunity, nikoliv lidé z celého světa.

¹¹⁰Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 4, London: Routledge, 2007, p. 406.

¹¹¹ Tamtéž.

Techno weby se dají rozdělit do třech kategorií. Prvními z nich jsou rozcestníky, povšechné weby s programem akcí. Ty jsou v Čechách prezentovány weby www.freetekno.cz, což je kromě jiného hlavně seznam všech systémů a jejich stránek u nás. Web je volně přístupný. Web www.tekway.cz je naopak přístupný jen zaregistrovaným. Obsahuje seznam akcí, které se budou konat, dále pak rozsáhlé diskusní fórum.

Druhou skupinou jsou weby jednotlivých systémů. Zde se prezentují budoucí akce, jsou zde většinou fotoreporty z minulých akcí, sekce download, kde je možné si zadarmo stáhnout hudbu, produkovanou systémem, sekce s letáky a guestbook, tedy návštěvní kniha, kde mohou lidé diskutovat. Často se tady řeší věci ohledně systému, dalších akcí atd. Naopak jen zřídkakdy se setkáváme se seznamem členů systému. Ti většinou zůstávají v anonymitě.

Třetí skupinou jsou pak blogy a weby, kde se řeší věci ohledně techna. Po Czechteku 2005 v Mlýnci u Tachova se ukázala ohromná síla internetu, kdy byly záběry z policejního zásahu během několika dní vystaveny na adrese www.policejnizat.cz. Dále je to například web <http://czechtek.bloguje.cz/>.

6. Historie techna

Otázka zařazení historie do etnologovy práce je vždy ošemetná. Je potřebné uvést techno do nějakého kontextu. Na druhé straně není možné ho v kontextu utopit. Když jsem psal, že techno je dnes mrtvé, neměla by být práce historická? Otázce historie v etnologově práci se věnuje i C. Lévi- Strauss ve své *Strukturální antropologii*: „Co bylo řečeno včera, je historie, co bylo řečeno před minutou, je historie. Hlavně se však odsuzujeme k tomu, že onu přítomnost nepoznáme, protože pouze historický vývoj dovoluje prvky přítomnosti zvážit a zhodnotit ve vzájemných vztazích. I troška historie (protože takový je bohužel etnologův úděl) je lepší než historie vůbec žádná.“¹¹²

V tomto případě je tou troškou jednak pohled do Británie, kde techno dosáhlo své podoby a dále vznik a vývoj českého techna. Geneze techna jako stylu i způsobu života má mnohé historie, dalo by se říci, že se ještě neustálila jedna oficiální historie techna jako takového. Opět se nabízí možnost použít zdroje vědecké i nevědecké. A z důvodu malého časového odstupeu používám pro světovou historii oba zdroje. Pro českou historii techna používám zdroje, které existují. Tedy novinové, a pak také ty, které jsou k dohledání na internetu, na serverech, navštěvovaných technaři.

Vznik a definice techna je v *Encyklopedii alternativní kultury* popisován jako: „Elektronická taneční hudba, původně vytvořená černými hudebníky v Detroitu počátkem 80. let. Producenti Derrick May, Kevin Saunderson (jeho kapela Big Life v roce 1988 uspěla i v masovém měřítku) a Juan Atkins (Cybotrox) obrátili styl house o jeho emotivní prvky a přivedli na svět rychlou, strohou hudbu, vhodnou pro taneční pódia, která se daleko více než na tradici rhythm and blues odvolávala na robotické hudební nálady německé skupiny Kraftwerk. Jak už to v dějinách americké černé hudby bývá, nového trendu se rychle chopila Evropa, kde vznikla, řečeno slovy kritika Jona Savaga, základna mezinárodní sítě elektronické hudby. Počátkem 90. let už do této sítě patřila také bílá americká klubová kultura a rave scéna. S rostoucí dostupností digitálních nahrávacích zařízení rostl exponenciálně počet techno nahrávek. Postupně vznikaly různé minitrendy, od vzdušného stylu ambient a hudby „transu“ až po tvrdý hardcore, jehož vyložená agrese byla přitažlivá především pro bílé publikum z amerických předměstí. Častá

¹¹² Strauss, Lévi, Claude.: *Strukturální antropologie*, Praha: Argo, 2006, s. 25.

srovnání punku možná znějí jako přílišná nadsázka, ale také styl techno, podobně jako acid house.

V mnoha směrech uplatňoval punkové rovnostářství a protihvězdné postoje.¹¹³ Nicholas Saunders uvádí: „Techno vzniklo na počátku osmdesátých let v průmyslovém městě Detroitu během osmdesátých a začátkem devadesátých let se dále rozvíjelo v Belgii a Holandsku.“¹¹⁴

Osgerby uvádí tuto verzi: „Vynalezené v amerických černých a gay klubech jako je Chicago's Warehouse a New York's Paradise Garage, nové formy taneční hudby – house, garage, techno – pronikly do britské mládežnické kultury během roku 1989 a začátkem roku 1990. Manchesterský Hacienda club se stal středem severní taneční kultury, klubové noci jako Nude a Temperance představují chicagský house a detroitské techno britským tanečním parketům..... Během roku 1987 a začátkem 1988 se živoucí baleárské středisko (Ibiza – poznámka autora) stalo centrem klubové kultury, jeho DJové experimentovali s houseovými beaty tak, aby vytvářeli nepřetržité hudební mixy, které udržovaly taneční parkety plné celou noc. Droga MDMA (obecně známá jako „extáze“, nebo jednoduše „E“) se stala charakteristickým rysem klubové scény na Ibize a na konci osmdesátých let se „E“ stalo nejužívanější britskou klubovou drogou. Zpět v Británii, opojná atmosféra nebyla obnovena pouze v londýnských acid houseových klubech jako Shoom a Spectrum, ale také v okruhu jednorázově využívaných (často ilegálně) party ve skladištích. Zpočátku tyto improvizované události byly oznamovány šeptandou, ale od roku 1988, větší akce byly organizovány s podnikatelským záměrem. Uspořádány profesionálními promotéry jako Sunrise, Biology and Eclipse, tyto takzvané „orbital raves“ (odehrávající se v místech okolo londýnského dálničního okruhu M 25) přilákaly tisícíhlavé davy. Prostřednictvím své neoprávněnosti, často byly obřimi událostmi, které se chlubily velkými sound systémy, propracovanou světelnou show, kouřovými přístroji a občas také i lunaparkovými atrakcemi.“¹¹⁵

¹¹³ Daly, Steven - Wice, Nathaniel: Encyklopedie alternativní kultury, Brno: Books, 1999, s. 342.

¹¹⁴ Saunders, Nicholas: Extáze & Techno scéna, Brno: Jota, 1996, s. 165.

¹¹⁵ “Pioneered in American black and gay clubs such as Chicago's Warehouse and New York's Paradise Garage, new forms of dance music – house, garage, techno – filtered into British youth culture during 1989s and early 1990s. Manchester's Hacienda club became a hub of northern dance culture, club nights such as Nude and Temperance introducing Chicago house and Detroit techno to British dancefloors...”

Lionel Pourtau vysvětluje rozvoj techna v Aglii faktem, že kluby se zavírají ve dvě hodiny ráno a tanečníci, poslouchající techno hudbu, potřebovali pokračovat v tancování.¹¹⁶

Všechny tyto výpovědi jen potvrzují, že oficiální a jednoznačná historie neexistuje. Je možné se shodnout na Británii jako na katalyzátoru celé subkultury, ale další jasná označení už tak samozřejmá nejsou. Druhou poznámkou, kterou lze vypožorovat z předešlých výpovědí, je vznik techna jakožto udergroundu a strukturou opovrhované antistruktury ze stejného substrátu, ze kterého vzešly „strukturní a oficiální“ styly, především house.

6.1 Rave, Británie a Spiral Tribe

Dokládá to i dvojznačnost pojmu *rave*. Běžně se jím označují venkovní techno akce, u nás není výraz příliš používán a je spíš nahrazován termínem freeparty. Slovo „rave“ lze do češtiny přeložit jako buřičský, v množném čísle pak buřičství, dalším významem je také blouznění, zmítání se. Což jistě není náhodou. Věci se musí dělat proti zavedeným pořádkům. Britská justice nabízí tuto definici: „Rave je definována jako shromáždění sto a více lidí, na kterém je hrána zesílená hudba (úplně nebo hlavně charakterizovaná vycházejícími sledy opakujících se beatů), která pravděpodobně způsobí vážnou úzkost místním obyvatelům, v otevřeném prostoru a

During 1987 and early 1988 the lively Balearic resort had become a centre for club culture, its DJs experimenting with house beats to produce continuous mixes of music that kept dancefloors packed throughout night. The drug MDMA (or, as its became more commonly known “ecstasy” or simply “E”) had also become a feature of the Ibiza club scene, and during the late 1980s “E” rapidly became British clubber’s recreational drug of choice. Back in Britain, the heady atmosphere was recreated not only in London “acid house” clubs such as Shoom and Spectrum, but also in a circuit of one –off (often illegal) “warehouse” parties. Initially, these impromptu events were advertised through word of mouth, but by 1988 bigger, open- air raves were being organized entrepreneurially. Arranged by professional promoters such as Sunrise, Biology and Eclipse, the so- called “orbital raves” (staged at locations around the M25 motorway circling London) attracted crowds of thousands. Through unlicensed, these were often huge events that boasted enormous sound systems, elaborate light show, smoke machines and sometimes even fairground rides.“

Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004, p. 87.

¹¹⁶ Pourteau, Lionel: La question de la trahison dans l’*underground* technoïde, in Seca, Jean-Marie(ed): Musiques populaires underground et représentations du politique E.M.E. 2007, p. 274.

v noci“¹¹⁷ Rave je ale vnímána také jako placená akce, což je na rozdíl od freeparty signifikantní rozdíl. To dokládá i poněkud schématická definice rave v Encyklopedii alternativní kultury:

„Dynamické celonoční akce poháněné hudbou techno, drogou ecstasy a utopickým pocitem přátelské soudržnosti ve stylu „Věku vodnáře“. Rave slety jsou většinou pořádány ve volné přírodě a před nepovolanými osobami jsou konkrétní údaje prostřednictvím tajných telefonních čísel a seznamů adresátů na internetu drženy dlouho pod pokličkou. Účastník, tedy „raver“ (většinou mladý člověk v pytlovitých kalhotách, tričku s parodickým nápisem a batůžkem, v němž je kromě jiných věcí určitě k nalezení i nepostradatelná láhev s vodou, se dostaví, hotově zaplatí a celou noc se pak účastní euforického tanečního maratonu a chemicky navozené expanze ducha. Původně byly raves na konci 80. let součástí Britské kultury acid house.“¹¹⁸

Rave je v Secově sborníku definována takto: „Legální a placený techno koncert, organizovaný sdružením nebo produkční agenturou. Jeho forma je identická s ostatními typy koncertů. Má stejná pravidla. Odtud je termín raver, milovník rave. Na začátku hnutí techno bylo rave používanějším termínem.“¹¹⁹

Rave bylo v Británii tedy označení pro akce, s komerčními i nekomerčními prvky. Existovala v minulosti jedna inspirace, přicházející z amerického Detroitu, která dala vzniknout různým žánrům, ale i způsobům života a dospívání. V Británii došlo ke spojení s lokálními vlivy, jako například s travellery nebo se sound systémy a principy DIY a mohla tak vzniknout i osobitá subkultura. Vývoj scény i s jejím koncem lze charakterizovat spolu s citátem z knihy *Extáze a techno scéna*: „Evidentním pokrokem bylo spojení house parties s mobilním

¹¹⁷ „A 'rave' is defined as a gathering of 100+ people, at which amplified music ('wholly or predominantly characterised by the emission of a succession of repetitive beats'[!]) is played which is likely to cause serious distress to the local community, in the open air and at night.“

<http://report.morphonik.org/>

¹¹⁸ Saunders, Nicholas: *Extáze & Techno scéna*, Brno: Jota, 1996, s. 282.

¹¹⁹ Concert du techno légal et payant, organisé par une association ou une entreprise de spectacle. Sa forme est identique aux autres types de concert. Elle suit la même réglementation. D'où le terme „raveur“: amateur de rave. Au début du mouvement techno „rave“ était le terme plus usité.“

Seca, Jean-Marie (ed): *Musiques populaires underground et représentations du politique*, E.M.E. 2007, p. 339.

ozvučovací systém po vzoru kočovných hudebních festivalů, které se v Británii konaly již od šedesátých let. Léto 1992 se stalo jednou velkou společnou svatební cestou raverů s travellery (novodobí nomádi, kteří cestují skupinově v dodávkových autech s přívěsy s celými rodinami a zvukovou aparaturou a pořádají na různých místech open air parties – pozn. překl.), a putování těchto festivalových raverů vyvrcholilo koncem května na akci v Castlemortonu, kde byl počet zúčastněných podle odhadů 25 000 až 40 000. Pro mnohé z nich to však byla i poslední party. Média popisovala událost jako bezmezné plenění a pobouření veřejnosti dalo podnět ke schválení Criminal Justice Act v roce 1994.¹²⁰

Criminal Justice Act znamenal konec britské scény v klasické podobě. Některé pasáže zákona se vymezují vůči rave a krom již zmíněné definice umožňují policistům zakročit a uložit vysoké pokuty při pouhé domněnce konání rave.¹²¹ V USA začal podobný zákon, známý jako RAVE act platit v roce 2003. Zákon měl vést k potlačení prodeje drog na podobných akcích, ale reálně funguje jako zábrana proti rave.¹²²

Ve zlaté éře na ostrovech vzniká legendární sound systém Spiral Tribe. Jak zásadní je toto uskupení, vypovídá i to, že překlad rozhovoru pro Detail Magazine je stále vystaven na stránce www.freetekno.cz. Dovolím si pro ilustraci citovat několik podstatných, až kánonických pasáží.

„Známý soundsystém, který se do podvědomí lidí zapsal hlavně díky svým freeparties. Spiral Tribe se rozpadli v polovině 90. let a každý člen se vydal svou vlastní cestou. Měli 23 členů. Spiral Tribe bylo volné seskupení lidí, kteří organizovali ilegální párty a venkovní raves a současně nahrávali a distribuovali vlastní tracky označené bílým pruhem. Byli součástí přechodu mezi rave scénou a „crusty“ subkulturou (squatující nehippies, anarcho-punkáči a „flákači“, kteří dostali své přízvisko díky zacuchaným vlasům – dreadům a taky tuláckému oblečení).....

Mluvčí systému je Mark, který objasňuje jejich anarcho-mystické přesvědčení s prorockým leskem v očích. „Snažíme se udržet všechno ilegální, protože pro nás je ten pravý život mimo zákon. Loni v létě jsme dělali párty která se protáhla na 14 dní. Je to výmysl, že člověk potřebuje spát. Zůstaň vzhůru a objevíš tu pravou realitu. Přestaň věřit té falešné realitě, která ti byla vtlučována od narození.“... Spiral Tribe, podobně jako mnoho apokalyptických sekt, kombinují

¹²⁰ Saunders, Nicholas: Extáze & Techno scéna, Brno: Jota, 1996, s. 163.

¹²¹ <http://www.srcf.ucam.org/camsaw/legal/cja.pdf>

¹²² <http://www.drugpolicy.org/news/081605rave.cfm>

paranoidní teorie spiknutí s přáním navrácení ke zlatému ztracenému věku. Sami svoji filozofii nazývají „terra-technic“ a věří ve využití technologie k odtrhnutí prvopočáteční síly Země. „Podobně jako hudba z nezápadních zemí, je i techno založeno na harmonii a rytmu, nikoliv na melodii,“ říká Seb, jeden z členů systému. „Nesnažíme se dostat do budoucnosti. Snažíme se vrátit zpět tam, kde jsme byli předtím, než to západní kultura všechno posrala.“¹²³

Zákony zakazující rave ve vyspělých západních zemích, jako například Criminal Justice Act vedly k difúzi techno subkultury na východ. Tam, kde zatím žádné podobné zákony přijít ani nemohly. Uprostřed léta se tak vyvinula síť „národních“ techno party, které navzájem nekolidovaly termínem a dovolovaly přejíždět z jedné akce na druhou. Tak se postupem času krystalizovaly technovaly jako CzechTek¹²⁴, PolTek, SlovTek, UkrainaTek, BulTek.

6.2 Počátky české scény, vývoj a inspirace

Co se týče historie českého techna, lze se orientovat skrze nejasné vzpomínky a také skrze několik textů a rozhovorů, které se objevily na internetu nebo v novinách. Česká scéna se začala utvářet v polovině devadesátých let. Pokud budeme citovat z dnes již neexistujícího serveru tekway.cz, který po dlouhou dobu byl místem setkávání technařů, dozvíme se že:

„...V roce 1994 se u obce Hostomice, padesát kilometrů od Prahy, zastavili cestou z Německa Spiral Tribe a Mutoid Waste Company. O akci se tehdy nějakým způsobem dozvědělo poměrně dost lidí, a tak můžeme tento okamžik považovat za prvotní impuls ke vzniku české freetechno¹²⁵ scény. Scény plně importované do českých končin. Z hostomických freeparties se postupně

¹²³ <http://www.freetekno.cz/?d=1&id=285>

¹²⁴ Doposud se neustálila podoba psaní termínu Czechtek (CzechTek). Původní forma se patrně psala CzechTek kvůli zdůraznění koncovky Tek označující techno. Podobu s velkým T nalezneme i na mnoha systémových internetových stránkách. Podobu s malým t lze nalézt na některých informačních a zpravodajských portálech (například www.lidovky.cz). Osobně je mi bližší používat formu Czechtek, avšak v práci lze nalézt obě formy – záleží na znění citace, kontextu atd.

¹²⁵ Techno je hudební styl, který se provozuje i na „komerční“ bázi v klubech. Freetekno je pojmenování spjaté s volnými parties mimo kluby ve kterých se na rozdíl od freeparties platí vstupné. Klubová techno hudba bývá „učesanější“.

vyvinul proslulý technival¹²⁶ Czechtek. Po druhém ročníku se dal v Praze dohromady první soundsystem na území republiky, Technical Support. Jeho členem však nebyl ani jeden Čech. Inspiroval ovšem skupinku anarcho-squatterů z Ladronky, kteří vytvořili první skutečně český soundsystem Cirkus Alien. Od té doby freetechno subkultura rostla až do dnešní velikosti, kdy na Czechtek v roce 2003 dorazilo podle odhadů rekordních 40 000 lidí. Kolik dnes funguje na celém území republiky soundsystemů je těžké určit, odhadem by to mohlo být něco kolem stovky...¹²⁷.

V podobném duchu se vyjadřuje i další text, který byl z francouzského jazyka přeložen do češtiny a který informuje o vzniku české scény. „Česká republika – léto 1994 Spiral Tribe anarchističtí organizátoři free party se spojili s Mutoid Waste Company skupinou umělců, kteří používají užitý kovy a nepotřebné motory. Používají odpad moderní společnosti a transformují odpad tak, aby oslavili nové tisíciletí s veškerou post apokalyptickou ikonografií Dan Dare, Šíleného Maxe, Robocopa s citlivostí bojovníka, jehož předkové by mohli být Deowulf. Spiral Tribe se podívali na tvář našeho civilizovaného života, počítačů, propletence zvuků o síle 20 kw při kterém i oči pláčou.“¹²⁸

V překvapivě pozitivním stylu se o prvních techno party vyjadřuje i článek ze serveru www.idnes.cz, tedy zdroj oficiální. „Technival, zcela nezávislý a neoficiální festival technokultury, kdy se jednotlivé soundsystemy (ss) sjedou na předem určené místo a bez povolení a jakéhokoliv vstupného rozjedou několikadenní party, mohly Čechy spatřit poprvé na louce u Hostomic v roce 1995. Tehdy ještě vše probíhalo především v režii zahraničních soundsystemů, včetně legendárních Spiral Tribe nebo Mutoid Waste.“¹²⁹

Techno se u nás patrně vyvinulo z anarcho-punkového substrátu. Z lidí, kteří sami sebe umísťují na okraj společnosti. To dokládá fakt, že na prvních letácích je uvedena jako pořádající skupina „Low society network“, letáky jsou uváděny podtitulem jako „underground tribal party“. Dokladem mohou být i vzpomínky některých technařů na začátky techna u nás, lze je popsat jako

¹²⁶ Technival je spojení výrazů techno a festival, tedy „technofestival.“

¹²⁷ <http://this.tekway.cz/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=339>

¹²⁸ <http://report.morphonik.org/czechtek1994.php>

Původní překlad uvedený na stránkách

¹²⁹ http://kultura.idnes.cz/bez-povoleni-bez-pretvarky-bez-problemu-fdq-/hudba.asp?c=990803_102019_hudba_cfa

odpor proti těm, kteří u nás scénu rozjížděli. „Byli to lidi, který brali hodně papírů, člověk k nim měl takovej odpor, ale akcí co pořádaly pořád přibývalo a byly různý.“¹³⁰

Z několika málo rozhovorů s pamětníky prvních akcí bych rád odcitoval některé pasáže. První rozhovor se objevil na stránkách <http://report.morphonik.org/>. Druhý poskytl Britským listům člen jednoho z prvních českých sound systému Cirkus Alien Ivošek. Cirkus Alien je jeden z mála systémů, který se snažil plně adaptovat do západoevropského stylu freetekna, tedy plně se sžít i s termíny DIY, squattingu a hnutím travellers. Lidé v tomto modelu nepořádají pouze víkendové akce, ale žijí tímto stylem života stále. Podobný přístup je u nás spíše výjimečný. Odpovědi v rozhovoru tak mají poměrně velkou cenu. „Všude venku platí, a v Anglii, kde se celá scéna zrodila zvláště, že to není subkultura lidí, kteří v podstatě bydlej v bytech a jednou za čas udělají víkendový mejdan. Ale je to scéna lidí, kteří bydlej v náklad'ácích, doslova žijí tím způsobem života: opravdu dělají kulturu, dělají propagandu a nejen nějaký vytržený technofestival čas od času.

Jsou to lidi od divadelníků přes technaře až po ty s vlastní vizí jakési mikroekonomiky. Vycházelo to z x plánů a diskuzí, na kterých se dohodlo, že se budou na těchhle festivalech sjíždět. Ty festivaly neměly být a doufejme, že v budoucnu ani nebudou jenom o hudbě, technu, ale budou vypovídat o celkový podobě týchle subkultury. Budou srazem nejen umělců, ale i celkově lidí žijících tímhle způsobem života (tedy kočovným). V Čechách to má úplně jinej směr po těch dejme tomu už 20ti letech, kdy se z toho stala vesměs jen technokultura lidí, kteří žijí naprosto standardním způsobem života, mají normální zaměstnání pro firmy, korporace, podporují daný systém a jednou za čas se na mejdanu vyřadí. Takže český techno je apolitický a nemá jako takový rádo ilegální záležitosti celkově. A z toho se odvíjí trochu i přístup lidí, kteří na tyhle akce jezdí.“¹³¹

Byli to cizinci, kteří sem přinesli naprosto nový způsob pořádání akcí, nový způsob myšlení, nový způsob dospívání. Mezi prvními, kteří převzali způsob nového myšlení a prožívání patřili, kromě zmiňovaného systému Cirkus Alien, i lidé kolem sound systému Mayapur. Z rozhovoru s Djem , který si říká Zhulenos Aires, členem Mayapuru proto citace otázky ohledně začátků techna:

¹³⁰ Zdroj: výzkumy autora.

¹³¹ <http://www.blisty.cz/art/19810.html>

„Kdy a kde jsi se s fenoménem freetechna setkal poprvé?“

„Jsem z Dobříše, takže hned v roce 1994, kdy se v nedalekých Hostomicích konal první ročník tohoto festivalu. Šel jsem tam ze zvědavosti - techno jsem do té doby vůbec neposlouchal, tenhle zážitek, hudba, atmosféra, co tam vládla, cybershow, roboti, stíhačka, ze které se hrálo – to mě nadchlo a určilo směr mých zájmů. Časem jsem si ještě s několika kamarády vybudoval vlastní soundsystem, fungovalo to dost komunisticky: jeden dal gramofony, druhý zase soundsystem...tak tři roky jsme vystupovali beze jména, poté, někdy v roce 1998, jsme si začali říkat Mayapur.“¹³²

Doba, po kterou techno opravdu „žilo“ se dá ohraničit konáním velkých technivalů Czechtek. Pokud bereme za první ročník již zmíněnou akci v Hostomicích v roce 1994 a jako poslední sporný ročník 2006, vidíme, že techno bylo „živé“ jednu dekádu. Tedy zhruba po dobu dospívání jedné generace. První tři ročníky se odehrály v Hostomicích, ročníky 97, 98 ve Staré Huti, následující rok se technoparty přesunula na bývalé vojenské letiště v Hradčanech u Mimoně ve vojenském prostoru Ralsko, rok 2000 znamenal přesun do Lipnice, ročník 2001 se odehrál u Doks, rok 2002 Andělka, dále pak Ledkov u Kopidlna, kde se sjelo na 40 000 lidí, Boněnov na Tachovsku, zásahem rozehnaný Czechtek 2005 u Mlýnce a poslední ročník ve vojenském prostoru u Maštova. S časem silně rostla i pozornost médií a tak v posledních letech byly i malé techno party, konající se v jiném termínu než Czechtek neúměrně medializovány. Czechtek byl rozehnan těžkooděnci prvně v roce 2004, ale zásah byl proveden až po hlavních víkendových dnech. Od té doby však silně rostla pozornost obyvatel a jakákoliv technoparty byla zakazována úřady a policií. Vše vyvrcholilo další rok, kdy se stížilo pořádání free party. Czechtek 2005 tak byl vyhlížen s velkými očekáváními. Hned od začátku ho provázela silná účast policie a nepřátelské postoje obou stran. Na místo se podařilo proniknout jen několika systémům a rovněž mnoho technařů muselo urazit velkou vzdálenost pěšky, aby se dostali na místo konání. Druhý den odpoledne přijíždí posílit již tak velký policejní tábor nekonečný zástup policejních dodávek. Všem začíná být jasné co se bude dít. Odpoledne druhého dne byla akce za účasti stovek těžkooděnců, vrtulníku a v záloze připraveného obrněného transportéru na dvakrát rozehnána způsobem, jaký neměl v polistopadové historii obdoby. Struktura ukázala, jak moc nestrpí nepravidelnosti ve své mřížce. Zásah rozdělil národ na dvě nesmiřitelné poloviny a zdvihnul vlnu

¹³² <http://report.morphonik.org/dokumenty/rozhovor.pdf>

občanské nespokojenosti. Odehrávaly se demonstrace proti zásahu, často ve formě malých technoparty v Praze. Dá se říci, že tvrdý zásah proti liminoidnímu Czechteku nepřinesl řád do struktury, spíše ji více vychýlil z pevných bodů.

Ohromný vliv také zaznamenala webová stránka www.policejnistat.cz, která se na několik týdnů stala velmi navštěvovanou. Na stránce byly vyvěšovány informace, fotografie a videa z Czechteku.

Paradoxně, rozklad techno subkultuře přinesl až další ročník. Rok 2006 přinesl naprostou nemožnost pořádat legální free party. Zoufalost tohoto roku dokládá i popis jedné nepovolené akce.

„Nebylo možné získat povolení od úřadů a tak se na „páteční schůzi“ v hospodě domlouvalo co a jak, jelikož padla možnost legálních akcí, bylo rozhodnuto udělat free party. Bez oznámení na úřadech, bez letáků. Informace o místu konání se měly dostat ven až těsně před akcí v jedné hospodě. Akce byla naplánována na konec školního roku. Zoufalost a zároveň odhodlanost dokládá i sám leták, na kterém nebyl nějaký techno motiv, ale fotka indiána pozvedajícího svůj tomahawk. Na „schůzích“ se také domluvilo, co kdo má zařídit a přinést. Někdo zařizoval agregátor, někdo pípu, pivo a alkohol atd. Na odbočku k vyschlé vodní nádrži kdesi v polích byl namalován znak, byla vytvořena i mapa. V den akce odjíždíme velkou dodávkou pro všechny věci, pivo, aparaturu atd. Několik lidí jede s dodávkou v dalším autě a pomáhá nakládat věci. Jsou to lidé, kteří přímo se systémem nemají nic společného. Nikdo pořádně neví, kolik lidí na akci dorazí. Cestou v polích potkáváme další nákladní auta, která neznáme, je to jiný systém, který shodou okolností naplánoval svou akci na stejné místo. Po troše dohadování se nakonec usidlují v nádrži systémy oba.

Po postavení beden a přístřešku, na čemž participují všichni přítomní, se akce pomalu rozjíždí. Je však téměř bez návštěvníků. Někdy byl problém v propagaci. Ti, co jsou, se snaží bavit, jak to jen jde. Odpadky se uklízí pravidelně. Na akci jsou tak skoro jen samí známí, tedy krom druhého systému, který hraje opodál. Občas někdo přejde podívat se k druhému systému. Nad ránem už skoro nikdo netančí. Akce jede nepřetržitě. Ráno se však rozhodujeme akci

ukončit. Nevytočené sudy se podaří odprodat systému vedle, který hodlá pokračovat. Všichni jsou dost unavení. Někdo se jede koupat, někdo se vrací domů.¹³³

Téhož roku však udělal vstřícný krok tehdejší ministr obrany Karel Kuhl a nabídnul technařům vojenský prostor u obce Mašťov. V předem známém termínu a na předem známém místě se odehrál technival obřích rozměrů. Očekávání a chuť byla ohromná. Vše proběhlo v poklidu, avšak na místo dorazilo i velké množství lidí, kteří s techno kulturou neměli nic společného. Podnikatelé a provozovatelé různých druhů občerstvení si na místě otevřeli své občerstvení, bez jakékoliv návaznosti na systémy. Celou akci pojmul z naprosto komerčního hlediska, naproti tomu byly na místě bary jednotlivých systémů, které se snažily vydělat na zaplacení akce. Ač se akce povedla, v důsledku organizátoři Czechteku rozhodli o nepokračování akce v příštích letech. Bylo vydáno následující prohlášení, podepsané naprostou většinou českých sound systémů:

::: PROHLASENI :::

Vzhledem k tomu, ze situace kolem CZTK je dale neudrzitelna, dosli zastupci ceske freetekno komunity k tomuto radikalnimu rozhodnuti. Letos a s nejvetsi pravdepodobnosti uz ani nikdy v budoucnu se zadna akce v rozsahu a pod nazvem CZECHTEK neuskutecni.

A to z techto duvodu :

- Postupna likvidace puvodnich myslenek freetekna
- Parazitismus subjektu nesouvisejicich se scenou vctne valné vetsiny samotnych ucastniku.
- Neschopnost a neochota respektovat elementarni principy chovani ve svobodnem prostoru¹³⁴

Pokud si z této práce lze vzít nějaké praktické ponaučení, pak jím je to, že pokud má stát snahu zničit nějakou subkulturu (techno, hooligans) nejlépe to udělá tak, že proti ní nebude bojovat, ale naopak jí začne podporovat a usnadňovat život. Communitas se tak zestruturní, což urychlí proces jejího rozpadu. Naopak boj proti ní, posiluje antistruturní stránku. Czechtek 2005

¹³³ Zdroj: Vlastní výzkumy autora.

¹³⁴ <http://czechtek.freetekno.org/>

krvavě rozehnaný posílil a spojil všechny technaře. Následující ročník, konaný s podporou státu znamenal jeho konec.

6.3 Techno jako rituál

V první části práce jsem se podrobněji zabýval tím, co to rituál je. Nyní je třeba se optat, v jakém slova smyslu je techno rituálem. Pokud jsem na začátku práce definoval rituál jako jednání, kdy je plnohodnotný akt nahrazen aktem symbolickým, je třeba říci, že v tomto smyslu techno není vědomým rituálem. Můžeme říci, že techno akce jsou eliadovským znovu připomenutím archaických struktur, ale to je tak vše. V definici rituálu jsem ale také uvedl, že rituál je vždy vztažen k něčemu a slouží k upevnění vazeb k něčemu. Techno akce slouží k oživení antistruktury a k upevnění si relativizovaného vidění.

Po víkendu stráveném na technu je při návratu člověk konfrontován se situacemi běžného života, které ovšem naprosto nekorespondují s tím, co zažil v předchozích dnech. Najednou se všechno honění za penězi, kvalitní hodinky, drahé oblečení i veškeré způsoby běžného lidského koexistování zdají směšné. Toto vytržení z reality běžného života považují za onen kontakt s Turnerovou antistrukturou. Uvědomění si relativity fungování vlastní kultury, ne zcela nepodobné etnologickému výzkumu.

Právě ony víkendové akce však mají další rys společný s Van Gennepovým náhledem na to, co rituál představuje. Jsou jimi tři fáze odlučovací, liminární a slučující. Pokud technař odjíždí na víkendovou venkovní freeparty, prožívá nejdříve něco jako odloučení od majoritní společnosti, která se může projevovat zesíleným používáním subkulturního oblečení, zvýšenou konzumací alkoholu a drog, ale hlavním odlučovacím faktorem je společná cesta na místo konání akce. Cesta probíhá ve skupině s ostatními technaři. Skupina se začíná řídit dle rozdělení my a oni a tak je také nahlížena majoritní společností, (například při cestě na Czechtek 2004 jsme po průvodčím chtěli běžné informace, které průvodčí normálně poskytuje cestujícím, avšak bylo nám odpovězeno, že „jedeme na fet“, tudíž nám informaci sdělovat nebude).

Liminární fáze probíhá na samotné akci. Při té se lidé chovají antistrukturním způsobem, který popírá mnoho z principů naší kultury. Lidé jsou si blíží, pomáhají si, dělí se, jsou si více rovni.

Návrat po techno party je provázen pocitý nepochopení společnosti, kterou po pracovním týdnu opustili. Pokud člověk zjistí, že lze žít i jinak dostává se mu vyššího náhledu na situaci.

Z tohoto důvodu je fáze návratu naprosto esenciální pro samotné dospívání i pro pochopení významu subkultur.

Že techno party má své rituální fáze, může být patrné i z následujícího vyprávění:

„Rozhodl jsem se navštívit techno party v sobotu, tedy přijít až v prostředku celého víkendu.

Techno party se účastnili lidé, které jsem z části znal. Když jsem dorazil na místo, našel jsem bandu povalujících se technařů, někteří tancovali na hudbu, kterou jsem na technu ještě neslyšel, někteří známí se se mnou nebyli schopni bavit a zmateně pobíhali obalení pytlí na odpadky. Konverzace probíhala v podivném duchu. Vše to vypadalo jako z tradiční televizní reportáže o techno party.“¹³⁵

Důvod oné disharmonie byl jednoduchý, vynechal jsem páteční, odlučovací fázi a přešel jsem rovnou do liminární fáze víkendu. Proto jsem lidem nemohl rozumět. Pokud bych vypil a zkonsumoval předchozí den to samé, co ostatní, pokud bych si prošel tím samým co oni, přišel by mi průběh víkendu naprosto samozřejmý a nad ničím bych se nepodívoval.

Koneckonců to, co znamená ona archetypální přechodová a rituální free party, vyjádřil ve své knize Šaman pregnantně Egon Bondy: „Šaman věděl, že Slavnost mladých lovců byla odvěká. Chápal taky proč. Ale viděl i to, že dnes se Tajné bezpečnosti skutečně daří její potlačování a tabuizování, že ze strachu zůstávají mnozí mladí za pecí, že slavnost se ze všeobecné oslavy stává zakázaným černým ritem. Této proměně odpovídala co nejcitlivěji i hudba. Skutečně byl zřetelný rozdíl mezi starobylými chorálovými zpěvy a novou hudbou, divokou jako by už předjímal svůj vlastní zánik a chtěla na samém konci rozpoutat všechny své síly. Jen šaman si uvědomoval, že tato nová zběsilá hudba bude současně velkou matkou vší hudby budoucí, že její zdánlivá destrukce je základem pro vyspělejší formy hudby příštích lidí, základem daleko živějším než to vrzání na housličky na hostinách ztupělých fotrů v táboře.“¹³⁶

Až k úplnému závěru mohu prozradit, proč ona inspirace Van Gennepem a sto let starými myšlenkami. Při bedlivějším čtení různých subkulturních či post-subkulturních čítanek lze vysledovat, že kořeny subkultur sahají do 19. století. Většina autorů již nehledá styčné body s historicky starší epochou. Mohlo by se zdát, že subkultury se zjevily, podobně jako nacionalismus z čistého, nebe. Ona geniální Gellnerovská myšlenka o vzniku nacionalismu díky

¹³⁵ Zdroj: Vlastní výzkumy autora.

¹³⁶ Bondy, Egon: Šaman, Praha: Akropolis 2006. s 18.

přechodu z agrární do industriální epochy samozřejmě obsahuje mnoho pravdivého. Nelze ale umístit vznik nacionalismu do jednoho bodu v roce 1848. Nejlépe lze vyjádřit situaci tak, že doba nazrála a dlouho vznikající procesy se uvolnily. Krom Michela Maffesoliho se nikdo ze současných teoretiků nesnažil najít jiné pojetí s minulostí. Dnešní badatelé odmítají či naopak schvalují teoretický rámec, nastíněný Maffesolim, onu ideu neo-kmenů.¹³⁷ V předkládané práci jsem se snažil zvolit jiný teoretický přístup a zasadit současné subkultury do rituálního a přechodového rámce, který jak se zdá lépe odpovídá na propojení onoho archaického a současného. Archetyp dospívajícího jedince, po staletí naplňovaný přechodovými rituály dospívání, tak může fungovat nadále prostřednictvím subkultur. Moderní teorie si nekladou otázku po zmizení jednoho z nejuniverzálnějších rituálů. Rituálu stejně důležitého jako je narození, svatba a smrt. Na tuto otázku jsem se snažil, byť jistě ne zcela vyčerpávajícím způsobem, najít odpověď.

¹³⁷ Muggleton, David – Weinzierl, Rupert (eds): *The post-subcultures reader*, Berg Publishers, 2003.

Lépe by bylo překládat výraz neo-tribes jako nové kmeny, pro jasnější inspiraci ponechávám krkolomný název neo-kmen.

7. Závěr

Během posledních let se zájem o subkultury v našich zemích znásobil. Vyšlo několik diplomových prací, sborníky Kena Geldera ještě před rokem ležely v knihovně dlouhé měsíce bez povšimnutí, dnes je na každý z nich několik rezervací. Rostoucí zájem sociálních badatelů přišel v době, kdy technu již zvonila hrana. Je asi údělem sociálních vědců přijít téměř vždy za pět minut dvanáct, vidět postupný rozklad a pak litovat, že výzkum nezačal dříve. Historie nám tento scénář již mnohokrát nabídla.

Subkultury jsou dynamické systémy, meteory, které krátce zazáří a rozpadnou se. Vědec dokáže zaregistrovat až onu část, kdy se meteor při průletu atmosférou rozžhává a svítí, teprve tehdy je objekt viditelný. Cestu, kterou meteor vykonal před vstupem do atmosféry vědec patrně ani postihnout nemůže. Proto je tak málo informací o formování subkultur, jejich vzniku a začátcích.

Zdá se však, že subkultury jsou nezbytnou součástí západní kultury. Vznikají, vyvíjejí se a posléze zanikají. V tomto ohledu vypadá západní kultura jako srpnová noční obloha. Meteory padají, hoří a zanikají. Jeden za druhým, někdy i více najednou. K srpnové obloze meteory neodmyslitelně patří tak jako subkultury k západní civilizaci.

Etnolog se logicky musí ptát na funkci oněch „kulturních meteorů“. Vysvětlení, které jsem se snažil v této práci přednést, leží na rovině nastíněné především Van Gennepem a Victorem Turnerem. Subkultury mimo jiné slouží k uvádění mladých do dospělé společnosti. Nastavují přechodový rituál tak, aby jedinci mohli dospět, připravují je na budoucí život, poskytují onu zkušenost nadhledu nad společností, zkušenost tak důležitou. Subkultury jsou volným pokračováním přechodových rituálů v archaických společnostech. Učí mladé lidi chovat se ve skupině, zařizovat věci ve stížených podmínkách, postarat se sám o sebe i o druhé. Každá subkultura učí odlišné věci, v dnešní individualizované době si tak každý může „říct“ jak bude iniciován. Mezi specifika techno subkultury patří, a to především díky venkovním free parties, získání dovedností ohledně života mimo civilizaci, kdy technaři musí vystavět fungující techno obec s elektřinou, barem a vším ostatním. Musí zde koexistovat vícero dnů.

Celá situace, kdy se uprostřed přírody vyvíjí techno civilizace, spojená s mohutným užíváním alkoholu a drog, rytmickou hudbou, ona propojenost přírody, společnosti, techniky i změněných stavů vědomí, dodává dospívajícím jedincům vizi o jiné společnosti. Někteří v ní zůstanou, jiní se díky tomuto „snu“ dokáží lépe začlenit do majoritní kultury.

Nedá se říci, že ona základní idea předkládané práce by byla všeobjímající. Naopak, a v to pevně doufám, jiná zpracování stejného tématu by patrně přinesla naprosto jiné závěry. Jak již bylo řečeno dříve, dávno jsme opustili lineární modely světa. Dnešní, postmoderní svět je v zajetí bifurkací, disipativních procesů, multilineárních evolucí i jiných složitých exploatačních rámců. Proto si nelze v dnešní době usurpovat teorii na cokoliv jako jediný právoplatný výklad. Domnívám se však, že mnou představený způsob je jedním z možných.

8. Slovník

DJ – Jedinec, který na hudebních akcích pouští hudbu. Zpravidla k tomu používá dva gramofony a mixážní pult.

BPM – Beat per minute – úderů za minutu. Rychlé techno má více jak 160 úderů za minutu.

Free party – Venkovní akce, kde se neplatí vstupné, kde nejsou žádná psaná pravidla. Řídí se jen nepsanými pravidly.

Ještěr – Slangové označení pro mladého technaře.

Rave – Venkovní technoparty, pojem pochází z Británie, kde je také nejčastěji používán. U nás se termín příliš neuzívá.

Sound system – Uskupení DJů, vybavených mobilní aparaturou, která umožňuje pořádání venkovních akcí.

Techno – Hudební styl. Hudba charakterizovaná rychlým repetitivním rytmem, tvořená elektronicky.

Technař – Posluchač a vyznavač techno subkultury.

Teknival – Obří techno párty, například CzechTek.

Travellers – Novodobí kočovníci. Lidé, kteří ve svých obytných automobilech kočují po celé Evropě. Vyznávají svobodný způsob života.

Bibliografie

- Augé, Marc: Antropologie současných světů, Brno: Atlantis, 1999.
- Balandier, Georges: Politická antropologie, Praha: Dauphin, 2000.
- Bondy, Egon: Šaman, Praha: Akropolis, 2006.
- Bowie, Fiona: Antropologie náboženství, Praha: Portál, 2008.
- Budil, Ivo: Za obzor západu, Praha: Triton, 2007.
- Daly, Steven - Wice, Nathaniel: Encyklopedie alternativní kultury, Brno: Books, 1999.
- Deflem, Mathieu: Ritual, Anti-Structure, and Religion: A Discussion of Victor Turner's Processual Symbolic Analysis, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 1, 1991.
- Durkheim, Émile: Les formes élémentaires de la vie religieuse, Paris: Librairie Félix Alcan, 1937.
- Eliade, Mircea: Iniciae, rituály, tajné společnosti Mystická zrození, Brno: Computer press, 2004.
- Eliade, Mircea: Šamanismus a nejstarší techniky extáze, Praha: Argo, 1997.
- Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 1, London: Routledge, 2007.
- Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 2, London: Routledge, 2007.
- Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 3, London: Routledge, 2007.
- Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 4, London: Routledge, 2007.
- Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997.
- Gellner, Ernest: Národy a nacionalismus, Praha: Josef Hříbal, 1993.
- Goffman, Ervin: Interaction ritual, New York: Anchor books 1967.
- Gordon, Milton: The concept of sub-culture and its application, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997.
- Graham, John: Post-Rave Technotribalism and Carnival of Protest, in Muggleton, David – Weinzierl, Rupert (eds): The post-subcultures reader, Berg Publishers, 2003, p. 65-82.
- Hebdige, Dick: Subculture The meaning of style, London: Routledge, 1988.
- Hronešová, Lucie: Problematika graffiti z pohledu etnologa, *Studia Ethnologica* XII, 2004, s. 177-188.

- Humphreys, Laud: The sociologist as a voyeur, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997.
- Huntington, Samuel: Střet civilizací, Praha: Rybka publishers, 2001.
- Jamin, Jean: Jazzanthropologie, L'Homme, 158-159, 2001.
- Kaščák, Ondrej: Projekcia sociálnej krízy v hudobnej subkultúre „hard core“, Český lid, 94, 1, 2007 s. 1-17.
- Komárek, Stanislav: Obraz člověka v dílech některých významných biologů 19. a 20. století, Brno: Nauma, 2003.
- Mack, Raymond - Merriam, Alan: The jazz community, in: Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 3, London: Routledge, 2007.
- Maffesoli, Michel: Le temp du tribu, Paris: Table ronde, 2000.
- Maffesoli, Michel: O nomádismu, Praha: Prostor, 2002.
- Maršík, František: Termodynamika kontinua, Praha: Academia, 1999.
- Mauss, Marcel: Manuel d'ethnographie, Paris: Payot, 1989.
- Muggleton, David: Inside Subculture: the Postmodern Meaning of Style. Oxford: Berg, 2000.
- Muggleton, David – Weinzierl, Rupert (eds): The post-subcultures reader, Berg Publishers, 2003.
- Osgerby, Bill: Youth media, London: Routledge, 2004.
- Park, Robert, Ezra: The city, in: Gelder, Ken (ed): Subcultures: critical concepts in media and cultural studies. Volume 2, London: Routledge, 2007.
- Polsky, Ned: Research method, morality and criminology, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997.
- Pourtau, Lionel: La question de la trahison dans l'*underground* technoïde, in: Seca, Jean-Marie(ed): Musiques populaires underground et représentations du politique E.M.E. 2007.
- Pradelle, Michelle de La: Několik poznámek k urbánní antropologii, Český lid, 83, 3, 1996, s. 189-196.
- Saunders, Nicholas: Extáze & Techno scéna, Brno: Jota, 1996.
- Seca, Jean-Marie (ed): Musiques populaires underground et représentations du politique, E.M.E. 2007.
- Silverman: Ako robíť kvalitatívny výskum, Bratislava: Ikar, 2005.
- Strauss, Lévi, Claude: Strukturální antropologie, Praha: Argo, 2006.
- Taxová, Jiřina: Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání, Praha: SPN, 1987.

- Tolson, Andrew: Social surveillance and subjectification, in: Gelder, Ken - Thornton, Sarah (eds): The subcultures reader, London: Routledge, 1997.
- Troger, Vincent: Une jeunesse longtemps sous contrôle, in Sciences Humaines, 127, 2002, p. 20-25.
- Turner, Victor: On the edge of the bush, Tucson: The university of Arizona Press, 1985.
- Turner, Victor: Průběh rituálu, Brno: Computer Press, 2004.
- Van Gennep, Arnold: Přejímové rituály, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- Zástěra, Karel, Příspěvek ke studiu marginálních skupin ve společnosti, Lidé města, 6, 1996, s. 52-65.
- Zelený, Mníslav: Malá encyklopedie šamanismu, Praha: Libri, 2007.

Internetové zdroje:

- <http://aphrikka.freetekno.cz/> (2009)
- <http://barrister.cz/> (2009)
- <http://czechtek.bloguje.cz/> (2009)
- <http://czechtek.freetekno.org/> (2009)
- <http://merkur.jinak.cz> (2009)
- <http://nsk.freetekno.cz/> (2009)
- <http://punx23.multiply.com/> (2009)
- <http://report.morphonik.org> (2009)
- <http://www.blisty.cz> (2009)
- http://www.deepend.cz/brany/?article_id=9018 (2009)
- <http://www.freetekno.cz> (2009)
- <http://www.idnes.cz> (2009)
- <http://www.lidovky.cz> (2009)
- <http://www.mayapur.cz/> (2009)
- <http://www.nyx.cz> (2009)
- <http://www.policejnistat.cz> (2009)

<http://www.spiral-tribe.org> (2009)

<http://www.tekway.cz> (2006)

<http://www.t0.or.at/spiral23/spiral.htm> (2009)

<http://www.youtube.com> (2009)

Přílohy:

1 Manifest Spiral Tribe v Angličtině

THE ONLY WAY FORWARD IS TO GROW.
THE ONLY WAY TO GROW IS TO EXPAND BEYOND THE BOUNDARIES OF WHAT
WE KNOW INTO UNCHARTED AREAS OF THE UNKNOWN.
THE UNKNOWN BEING THE ONLY SOURCE OF NEW KNOWLEDGE.

OUR LIFE SUPPORT SYSTEMS ON THIS PLANET ARE ORGANIC.
TO REGENERATE CELL WALLS, DIVIDE & MULTIPLY.

OLD BARRIERS FALL AWAY, ANCIENT PILLARS CRUMBLE & NEW STRUCTURES
STAND UP IN THEIR TURN.
ONE GENERATION GIVES BIRTH TO THE NEXT.
THE OLD GIVES LIFE TO THE NEW.

WE LIVE IN THE EVER TRANSITIONAL MOMENT CONNECTING PAST THROUGH
PRESENT TO FUTURE.

IT IS OUR MISSION TO DISCOVER THE EVER CHANGING HORIZON.
TO CONTINUALLY RE-ESTABLISH NEW PARAMETERS & TO EXPLORE & SECURE
EACH NEW LEVEL AS WE FIND IT.

IT IS OUR PURPOSE TO DESTROY THE INERTIA THAT HAS BEEN RESPONSIBLE FOR
THE DEMISE OF THE LIFE FORCE ON OUR PLANET.

IT IS OUR AIM TO POSITIVELY MOTIVATE THE PEOPLE & THE NATION.
IT IS TIME TO WAKE THE PLANET UP!

THE ADVANCE PARTY, USING STATE OF THE ART DIGITAL TECHNOLOGY
COMBINED WITH THE ORGANIC LIFE SYSTEM DELIVERS A MASSIVE JOLT TO
HUMAN SENSORY CIRCUITS, PROVIDING THE EXTRA ENERGY INPUT NEEDED TO
MAKE THE QUANTUM LEAP FROM TERRESTRIAL TO EXTRA-
TERRESTRIAL CONSCIOUSNESS.¹³⁸

¹³⁸ <http://www.t0.or.at/spiral23/spiral.htm>

1.2 Manifest Spiral Tribe v překladu

Jediný způsob jak postupovat, je růst. Jediný způsob jak růst, je pronikat za hranice toho, co známe do nepoznaných oblastí neznáma. Neznámé je jediným zdrojem nových vědomostí. Systémy, zajišťující naše přežití, jsou organické. Abychom mohli obnovovat buněčné stěny, je třeba dělit a násobit. Staré bariéry padají, starobylé pilíře se hroutí a nové struktury vznikají na jejich místě. Každá nová generace rodí tu následující. Staré dává vzniknout novému. Žijeme v momentu nekonečné proměny, propojujícím minulost, přítomnost a budoucnost. Cílem našeho snažení je objevovat neustále se měnící horizont. Průběžně zavádět nové parametry, prozkoumávat a zabezpečovat každý nový stupeň, kterého dosáhneme. Naším úkolem je zničit tu lhostejnost, která je zodpovědná za zánik životní síly na naší planetě. Naším cílem je pozitivně motivovat lidi a národy. Je čas probudit planetu ze spánku!¹³⁹

¹³⁹ http://www.deepend.cz/brany/?article_id=9018

2 Obrazové přílohy

2.1 Letáky

2.1.1 Letáky z prvních Free festivalů na Šumavě¹⁴⁰

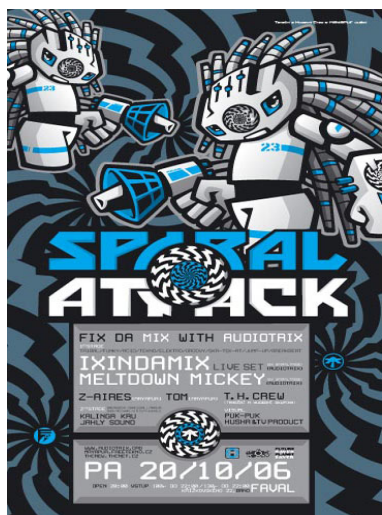
¹⁴⁰ <http://this.tekway.cz/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=339&postdays=0&postorder=desc&start=0>

2.1.2 Letáky z 90.let¹⁴¹

¹⁴¹ <http://this.tekway.cz/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=339&postdays=0&postorder=desc&start=0>

2.1.3 Letáky 2005 - 2006

142

143

144

¹⁴² <http://mayapur.freetekno.cz/main.htm>

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ http://merkur.jinak.cz/flyerz/let_ouh.gif

3 Fotografie

3.1 Venkovní freeparty

3.1.2 Odpolední odpočinek

3.1.3 Fireshow

3.2 Techno tetování

145

¹⁴⁵ Fotografie archiv autora.